

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SAĞLIK TURİZMİNİN TÜRKİYE'DEKİ YERİ VE ÖNEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Sinem BULDUKOĞLU

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. İştar CENGİZ

Ankara, 2014

KABUL VE ONAY

Sinem BULDUKOĞLU tarafından hazırlanan “Sağlık Turizminin Türkiye’deki Yeri ve Önemi” başlıklı bu çalışma, 30 Ekim 2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

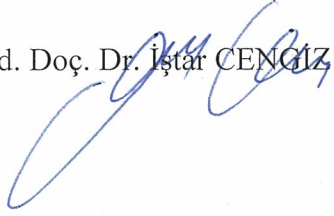
Başkan : Prof. Dr. Coşkun İKİZLER

Üye : Doç. Dr. Elif ÇAKAR

Üye : Yrd. Doç. Dr. İştâk CENGİZ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Sos. Bil. Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER	1
ÖNSÖZ	2
ÖZET / SUMMARY	4
GİRİŞ	5
AMAÇ	6
BÖLÜM 1. GENEL OLARAK SAĞLIK TURİZMİ	7
1.1 Turizm Kavramının Kökeni	7
1.2 Sağlık Turizminin Tanımı	8
1.3 Kavramsal Olarak Sağlık Turizmi	10
1.4 Sağlık Turizminin Temel Sebepleri	14
1.5 Sağlık Turizminin Tarihsel Gelişimi	16
1.6 Sağlık Turizmi Katılımcılarının Özellikleri	18
1.7 Sağlık Turizmini Teşvik Eden Nedenler	20
1.8 Sağlık Turizminin Fayda ve Zararları	22
BÖLÜM 2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE VE TÜRKİYE'DE SAĞLIK TURİZMİNİN YERİ	28
2.1 Avrupa Birliği'nde Sağlık Turizmi	30
2.2 Türkiye'de Sağlık Turizmi	31
2.3 Türkiye'de Sağlık Turizminin Avantajları ve Dezavantajları	33
BÖLÜM 3. SAĞLIK TURİZMİNİN ÇEŞİTLERİ	34
3.1 Medikal (Tıbbi) Turizm	36
3.1.1 Medikal (Tıbbi) Turizmin Tanımı	37
3.1.2 Medikal (Tıbbi) Turizmin Nedenleri	38

3.1.3 Dünyada ve Türkiye’de Medikal Turizm	39
3.2 Termal Turizm	41
3.2.1 Termal Turizmin Tanımı ve Kapsamı	42
3.2.2 Türkiye’de Termal Turizm	44
3.2.3 Türkiye’de Termal Turizm Uygulamaları	45
3.2.4 Türkiye’de Termal Turizmin Geliştirilmesi	46
3.3 Spa & Wellness (Sağlıklı Yaşam) Turizmi	49
3.3.1 Dünya’da Spa&Wellness	52
3.3.2 Türkiye’de Spa&Wellness	52
3.4 İleri Yaş ve Engelli Turizmi	53
3.4.1 Türkiye’de Yaşlı Bakımı ve Engelli Turizmi	55
3.5 Uzun Yaşam Köyleri	57
BÖLÜM 4. SAĞLIK TURİZMİNİN TÜRKİYE’DEKİ ÖNEMİ	59
4.1 Sağlık Turizminin Sağlık Sektörü Açısından Önemi	59
4.2 Turizm Sektöründe Sağlık Turizminin Yeri ve Önemi	61
4.3 Sağlık Turizminin GZFT (SWOT) Analizi	65
BÖLÜM 5.ÖNERİLER	69
BÖLÜM 6. SONUÇ	71
BÖLÜM 7. KAYNAKÇA	73

ÖNSÖZ

Eğitim hayatım boyunca beni cesaretlendiren, teşvik eden, benden desteğini ve sabrını esirgemeyen; ihtiyaç duyduğum anlarda yanımda olan sevgili babam Raşit Merden'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım...

Sinem Buldukoğlu

Özet

Sağlık turizmi tarihin ilk dönemlerinden beri varolan ancak son yıllarda önemi ve ekonomilerdeki ağırlığı giderek artan bir sektördür. Henüz gelişme aşamasında olan bu sektörde önemli bir aktör olabilmek için Türkiye'nin elinde pek çok fırsat bulunmaktadır. Sağlık turizmini, turizmin diğer kolları ile birarada görmek gereklidir. Bu açıdan bakıldığında ülkemiz; doğal kaynakları, gelişmiş sektörel altyapısı ve insan kaynağı ile potansiyeli yüksek bir ülkedir.

Summary

Medical tourism, existing almost at the first ages of history, is a branch of tourism that has increasing importance and economic potential. Turkey is a country with many opportunities on this evolving branch of tourism. Medical tourism has to be considered along with other types of tourism. From this point of view, our country has big advantages and potential considering its natural resources, improved facilities and manpower.

Giriş

Sağlık turizmi, bir ülkeden diğer bir ülkeye herhangi bir sebeple sağlık hizmeti almak amacıyla gidilmesi olarak tanımlanmaktadır. Sağlık hizmeti almak amacıyla kendi ülkesinden başka bir ülkeye giden kişiye de sağlık turisti denir. Başka bir yaklaşımla, sağlık elde etmek için yapılan tüm seyahatleri sağlık turizmi olarak tanımlayabiliriz.

Genel tanımın mantığına bakıldığında sağlık turizmi, insanlığın varoluşundan beri gündemde olan bir konudur. İnsanoğlunun en değerli varlığı sağlıktır. Sağlığa kavuşmak için yüz yıllardan beri diyar diyar gezilmiş, en iyi sağlık hizmeti sunulan bölgeler ve en iyi sağlık hizmeti sunan hekimler aranmıştır.

Dünyada ve ülkemizde sağlık turizmi son yıllarda hızla yükselen bir trend olup çok önemli bir alternatif turizm çeşididir.

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı; Türkiye’de yeni gelişmekte olan ve dünyada da son 10-15 yıldır gelişerek yaygınlık kazanmaya başlayan sağlık turizminin geleceğini, türevlerini ve sağlık turizminin Türkiye açısından önemini incelemektir. Ayrıca ülkemizin bu alandaki potansiyelinin de ön plana çıkarılarak özellikle ekonomik yönden sağlayabileceği katkının ortaya konması amaçlanmıştır.

1. GENEL OLARAK SAĞLIK TURİZMİ

1.1 Turizm Kavramının Kökeni

Turizm konusunda yapılan herhangi bir çalışmada karşılaşılan temel sorun, turizm gibi çok yönlü ve karmaşık bir olayın tek bir tanım ile ifade edilmesinin kolay olmamasıdır. Turizm olayını ya da kavramını tanımlayan yazarların konuya bakış açıları ve önem verdikleri unsurların farklı olması turizmin çeşitli tanımlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Turizm sözcüğünün Latince’de dönme, hareket etme, dönüp dolaşma anlamlarını karşılayan “tournus” sözcüğünden türediği tahmin edilmektedir. Fransızca’da, dönmek anlamına gelen “tourner” ve “tour” kelimeleri halen kullanılmaktadır¹.

“Tour” dairesel bir hareketi, bazı site ve yörelerin ziyaretini, iş ve eğlence amacıyla yapılan yer değiştirme hareketini ifade eder. “Touring” deyimi ise, zevk için yapılan, eğitsel ve kültürel özellik gösteren seyahatler için kullanılır. Turizm ve turistik kelimelerinin anlamını açıklamaya, tanımlamaya çalışırken dikkat edilecek ilk unsur; hareket ve geri dönüş olayıdır².

“Turist”, “turizm” ve “turistik” kavramları ilk kez İngilizler tarafından kullanılmaya başlanmış, hatta turizm kelimesi, turist kelimesinden sonra 1800’lerde ortaya çıkmıştır. Ancak bu deyimler, ana dilimize, Fransızca’dan gelip yerleşmiştir. Türkçede seyyah kelimesi turisti, seyahat kelimesi de turizmi karşılamaktadır³.

Turizmin başka bir tanımı ise, hızlı sanayileşme ve şehirleşme içerisinde, beden ve ruh sağlığı açısından dinlenme, kendini yenileme ve zenginleştirme gereksinimini karşılayan sosyal, kültürel ve beşeri bir hizmet şeklinde yapılmıştır. Bir diğer tanıma göre ise turizm, insan psikolojisinin sonucu olarak ortaya çıkan, yer değiştirme, değişiklik, kaçma, uzaklaşma olayıdır⁴.

Turizm olayının öznesi insandır. Turizm olayına yön veren ve bu olayın odak noktasını oluşturan insan, turist sözcüğü ile tanımlanmaktadır. Turist, turizm faaliyetlerine katılan ve yön veren sürekli yaşadığı yeri ticari kazanç dışı nedenlerle geçici olarak terk edip

¹Mithat Zeki Dinçer, Turizm Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisinde Turizm, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993: 5

²Mesut Sezgin, Genel Turizm (Turistik Kavramlar-Ekonomi-Pazarlama-Turizm Mevzuatı) Ankara, 1995: 3

³Mehmet Özdemir, Turizmin Türkiye’nin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkileri, Ankara, 1992: 19

⁴Ömer Akat, Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği, Motif Matbaa, 3. bs. Bursa: 2000

seyahat eden ve konaklayan, psikolojik tatmin arayan, sınırlı harcama gücü ve zamanı ile tüketimde bulunan kişidir⁵.

Turizm kelimesinin kökenine yönelik yukarıdaki bilgiler dışında bazı diğer teoriler ve fikirler de bulunmaktadır. Örneğin İncil’de Hz. Musa’nın seyahati için eski Aramice bir kelime olan Tur sözcüğü kullanılmaktadır. Fransız bazı tarihçilere göre de 1500’lü yıllarda yaşamış olan DellaTour ailesi o dönemde ticarete etkin bir rol oynadığı için turizm kelimesinin kökeni bu aileye dayanmaktadır. Fakat bu teoriler dil biliminin inceleme çerçevesi dışındadır. Genel olarak bakıldığında etimolojik kökeninin Latince’ye dayandığı görüşü hakimdir. Yukarıda bahsedilen bütün bilgileri göz önüne alırsak, turizm kavramının kök itibariyle eski bir geçmişe sahip olduğunu söyleyebiliriz.

1.2 Sağlık Turizminin Tanımı

Sağlık turizmi, hizmet ticaretini gerektiren ve sağlık ile turizm olmak üzere en azından iki sektörü birbirine bağlayan bir ekonomik faaliyettir. Sağlık ve turizm doğası gereği farklı üretim ve tüketim sistemlerine sahip iki hizmet sektörüdür. Sağlık, birey ve toplum açısından taşıdığı önem nedeniyle öncelikli olarak sunulması gereken bir hizmet türü olarak görülürken turizm serbest zaman faaliyeti olarak görülür ve bir anlamda gerekli olmayan mal ve hizmetlerin tüketilmesini içerir⁶.

Sağlık turizmi, kişinin ruhsal ve bedensel sağlığını korumak veya iyileştirmek için kendi bulunduğu yerden başka bir yere gerçekleştirdiği organize seyahatler olarak tanımlanmaktadır. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı sağlık turizmini “fizik tedavi ve rehabilitasyon gereksinimi olanlarla birlikte uluslararası hasta potansiyelini kullanarak sağlık kuruluşlarının büyümesine olanak sağlayan turizm türü” olarak kabul etmekte ve sağlık turizminin hasta kabul eden ülke üzerindeki ekonomik etkilerine dikkat çekmektedir. Sağlık turizmi, sağlığın/sağlık hizmetlerinin dışsallaştırılmasına da “hastaların ihraç edilmesi” ve “tıbbi hizmetlerin ithal edilmesi” olarak da tanımlanmaktadır⁷.

⁵Özcan Yağcı, Turizm Ekonomisi, Detay Yayıncılık, Ankara, 2003

⁶Coşkun Can Aktan ve A. Kadir Işık, “Sağlık Hizmetlerinin Finansmanı ve Alternatif Önlemler”, <http://www.canaktan.org/ekonomi/saglik-degisim-caginda/pdf-aktan/sunum-alternatif.pdf> (31.05.2007), s. 22., John Urry, *Tourist Gaze Leisure and Travel in Contemporary Societies*, Sage Publications, London, 1996, s. 1.).

⁷T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Turizm Çeşitleri - Sağlık Turizmi Genel Tanım”, <http://www.kultur.gov.tr>, (UnmeshKher, “Outsourcing Your Heart”, Time Magazine)

Bu tanımlar bütüncül olmamaları nedeniyle eksiktirler. Sağlık turizminin birinci boyutu seyahatlerin planlanması ve gerçekleştirilmesini; ikinci boyutu sağlık bakımı amacıyla gelenlere konaklama, sağlık hizmeti ve diğer tamamlayıcı hizmetlerin sunumunu, üçüncü boyutu hastanın sağlık hizmeti aldıktan sonra ülkesine geri dönmesini ve gerekli olduğu durumlarda iyileşme sürecinin kontrol edilmesini içermektedir⁸.

Bu nedenle, sağlık turizmi, sağlığın korunmasına yönelik önleyici, tedavi edici, rehabilite edici veya destekleyici sağlık hizmetlerinin, bu hizmetleri almak seyahat eden kişilere sunumunu içeren, sağlık bakımının yanı sıra ulaşım, konaklama ve serbest zamanı değerlendirme seçeneklerinin bir arada sunulduğu bir ilişkiler bütünü olarak düşünülmelidir. Tanım sürecine bakıldığında ilk başlarda fiziksel tıp, kaplıca gibi terimlerin tanımlarda daha sık kullanıldığı görülürken giderek maliyet, ekonomik terimler ve devlet politikalarının da tanımlarda etkili olduğunu görmekteyiz. Sağlık turizminin yıllar içerisinde yaygınlaşması ve basit kaplıca turizminden kompleks büyük cerrahi girişimlere kadar geniş bir yelpazenin bu tanım içerisine girmesi nedeniyle aralıklı olarak revizyon gereksinimi ve tanımın gözden geçirilmesi gerekmektedir. Nitekim Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın tanımı da daha çok fiziksel tıp ve rehabilitasyon hizmetlerine odaklanmış bir tanımdır. Tıbbi prosedürlerin gelişmiş ülkeler dışında artık dünyada gelişmekte olan bölgelerde de yapılması ve batılı ülkelere göre gelişmekte olan ülkelerde tıbbi prosedür maliyetlerinin az olması sebebiyle sağlık turizmi tanımı belki de tekrar gözden geçirilmeli ve Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı'nın ortak görüşü alınarak yeni bir tanım yapılmalıdır. Özellikle ülkemizin insan kaynağı ve ekipman olarak sağlık turizmi potansiyeli göz önüne alındığında ciddi bir milli gelir kaynağı olabilecek bu turizm sektörünün önem sırasının yukarılara kaydırılması gerekmektedir. Sağlık turizmi tanımı içerisinde doğal kaynaklarımıza ek olarak yurtdışına hizmet ihracatı ve milli ekonomiye olabilecek katkısı da yer bulmalıdır.

⁸T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, "Sağlık Turizmi Organizasyonu Nasıl Olmalıdır?", <http://www.ktbayatirimisletmeler.gov.tr/TR,11510/saglik-turizmi-organizasyonu-nasil-olmalidir.html> (21/09/2014)

1.3 Kavramsal Olarak Sağlık Turizmi

Turizm kavramına ilişkin geçmişten günümüze kadar bir çok kişi tarafından tanımlamalar yapılmış olmakla beraber, konuya ilişkin son düzenleme 1980'li yıllarda AIAEST (Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği) tarafından yapılmıştır. Bu düzenlemede turizm; insanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralardaki, genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünü olarak tanımlanmıştır⁹.

"Kazanç sağlayan, sürekli ve geçici faaliyette bulunmamak ve gidilen yere yerleşmemek şartıyla insanların çeşitli sebeplerle, sürekli yaşadıkları yer dışına yaptıkları seyahatlerde geçici konaklamaları sonucu ortaya çıkan olaylar"olarak da tanımlanan turizm kavramı modern çağda talepler doğrultusunda daha da gelişerek birçok seçeneği bünyesine katmıştır. Sağlık turizmi, bir takım hastalıkların iyileştirilmesi için içmeler, kaplıcalar, ılıcalar, deniz, dağlar, mağaralar, sanatoryumlar, prevantoryumlar ve benzerleri ile ihtisas hastaneleri, ve özel hizmetler sunulan güzellik ve kür merkezleri gibi tesislerden yararlanmak üzere yapılan turizm çeşididir¹⁰.

Sağlık turizmi; kısaca bireylerin hem koruyucu hem tedavi edici hem rehabilite edici hem de sağlığı geliştirici sağlık hizmetlerini almak amacı ile yaptıkları seyahatlerdir. Bunun yanında sağlık turizmi kapsamında, hem bozulan sağlığın iyileştirilmesi hem rehabilite edilmesi hem de sağlık düzeyinin iyileştirilmesi yönünde hizmetler sunulmaktadır¹¹.

Gonzales, Brenzel ve Sancho sağlık turizminde sunulan hizmetleri üç ana başlık altında açıklamaktadır¹².

- Sağlığı Geliştirmeye Yönelik Hizmetler (Kaplıca, bitkisel tedavi, masaj,vb.),
- Tedaviye Yönelik Hizmetler (Cerrahi tedaviler, medikal tedaviler vb.) ,
- Rehabilitasyon Hizmetleri (Yaşlı bakım programı, diyaliz, bağımlılık programı vb.) ,

⁹Nazmi Kozak,Meryem A. Kozak, Metin Kozak, Genel Turizm İlkeler Kavramlar, Detay Yayıncılık, Ankara, 2012 , s.3

¹⁰Sefer Gümüş, Nebahat Polat, Sağlık Turizminde Pazarlama Değişkenine Bir Bakış ve İstanbul Örneği,Hiperlink Yayınları, İstanbul,2012,s.112, Sevim Koyunoğlu, Turist Sağlığı,Turist Sigortası ve Tüketicinin Korunması,DetayYayıncılık,Ankara, 2003 s.3

¹¹Özkan Tütüncü, İpek Kiremitçi, Uğur Çalışkan, Sağlık Turizmi Güvenlik ve Kalite, Anatolia Turizm Araştırma Dergisi, 22.cilt,1.sayı, s.92

¹²Pınar Yalçın, Türkiye'de Sağlık Turizminde Alt Yapı Oluşturma Gereği Sağlık Kurumlarına Yönelik Bir Araştırma, Ankara, Yüksek Lisans Tezi,2006, s.36-37

Sağlık Turizmi, artık sadece termal turizm ya da spa turizmi ile sınırlı kalmamakta, bir takım medikal uygulamaları da kapsamına dahil etmektedir. İnsanların kaliteli ve düşük maliyetli hizmet beklentisine ülke sağlık sistemlerinin yaşadığı sorunların eklenmesinin ardından, alternatif tedavi imkanı arayışının bir sonucu olarak gelişen tedavi amaçlı seyahatler de sağlık turizmi kavramının önemli bir ayağıdır. Gelişmiş ülkelerdeki sağlık harcamalarının yüksekliği, bu ülkelerdeki sosyal güvenlik sistemlerinin yaşadığı sıkıntılar, hızla yaşlanan nüfus ve ulaşım teknolojisinde yaşanan gelişmeler tedavi amaçlı seyahatlerin çıkış noktası olmuştur¹³.

Sağlık Turizmi kısaca tedavi amacıyla yapılan seyahatlerdir. Başka bir ifadeyle, sağlık turizmi, fizik tedavi ve rehabilitasyon gereksinimi olanlarla birlikte uluslar arası hasta potansiyelini kullanarak sağlık kuruluşlarının büyümesine olanak sağlayan turizm türüdür¹⁴.

Sağlık turizmi, geniş anlamda, insanların sağlık nedeniyle ikamet ettikleri yerlerinden kalkıp seyahat etmesi demektir. Bu tanım, geleneksel sağlık hizmetlerine ek olarak, kozmetik/estetik operasyonları, tamamlayıcı tedavileri ve seçenek sağlık hizmetlerini de kapsar.

Sağlık turizmi kavramına bakıldığında ilk etapta sağlığı geliştirmeye yönelik kaplıca, spa, termal tesisler gibi oluşumları görmekteyiz. Kaplıca ve termal tesisler sağlık turizmi tarihçesine bakıldığında belki de ilk sağlık turizmi alanlarından olan ve bir ülkenin doğal kaynağı olması sebebiyle diğer ülkelere rekabetinin ancak tabii olarak o ülkede varolmasıyla olabilecek olan tesislerdir. Yıllar içerisinde medikal ve cerrahi tedaviler ön plana çıkmış ve yüksek maliyetleri sebebiyle sağlık turizmi sektöründe önemli bir pay elde edinmiş olsa da kaplıca ve termal turizm tesislerinin önemi hiçbir zaman azalmamıştır. Günümüzde gelişmiş ve bir nebze de gelişmekte olan ülkelerde yaşlılık ve yaşlı popülasyonda artış önemli bir sorun olarak görülebilir. Sağlık imkanlarının gelişmesiyle insanların yaşam beklentisi artmıştır ancak bu artış beraberinde 65 yaş üstü olarak tanımlanan geriatric popülasyonda da artışa sebep olmuştur. Yaşlı hastalarda kronik hastalıkların sıklığı ve hastalık yükleri yaşla doğru orantılı olarak artmıştır. Özellikle kas-eklem hastalıkları gibi geriatric hastalarda sık görülen hastalıkların yönetiminde medikal ve cerrahi tedaviler kadar fiziksel tıp tedavileri ve kaplıca-termal tesislerin de önemi vardır. Ayrıca bu tip hastalıkların “kür” olarak tanımlanan kesin bir tedavileri bulunmamaktadır ve hasta hayatı boyunca bu hastalıklar ile beraber yaşamayı

¹³Kostak, 2007:s 17

¹⁴Sağlık Turizmi Rehberi, 2009;s 22

öğrenmektedir. Her ne kadar ölümcül hastalıklar olmasalar da; eklem romatizması, bel fıtığı gibi hastalıkları hastaların yaşam kalitelerini ileri düzeyde bozmakta ve kaliteli geçirilen zamanı belirgin olarak azaltmaktadırlar. Yaşlı popülasyonun gençlere göre hastalıklarını daha çok önemsedikleri ve tedavi arayışlarının daha yoğun olduğu varsayımından yola çıkarsak kaplıca ve termal turizmin hiçbir zaman önemini kaybetmeyeceğini, bilakis yıllar içerisinde özellikle gelişmiş ülkelerde talebin artacağını söylemek yanlış olmaz.

Sağlık turizmi kavramı içerisinde yer alan medikal ve cerrahi tedavi kavramları son dönemde giderek önemi artan ve talebin yoğun olarak arttığı ana başlıklardandır. Yıllar içerisinde ilaç sektöründeki gelişmelerle birlikte daha önce tedavisi mümkün olmayan pek çok hastalıkta yeni tedavi seçenekleri ortaya çıkmıştır. Bu tedavi seçenekleri genellikle gelişmiş ülkelerde bulunduğu ve ilk uygulanmaya o bölgelerde başladığı için bu ülkelerin sağlık turizmi gelirlerine önemli katkıları olmuştur. Örneğin robotik cerrahi olarak geçen cerrahi modeli ABD’de ilk uygulanmaya başlanmış ve dünyadan pek çok hasta bu tedavi seçeneğinin avantajlarından (ameliyata bağlı komplikasyonların azlığı, nekahat süresinin kısa olması, vb.) faydalanmak için ABD’de tedavi olmaya gitmişlerdir. Türkiye’nin bu alanda çok önemli bir avantajı olduğu düşünülebilir. Tıbbi cihaz olarak dünya standartlarında olan ülkemiz yetişmiş eleman olarak da pek çok ülkenin önündedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerle kıyaslandığında sağlık personelinin kalifiye olması ve hizmetin diğer ülkelere göre ucuz olması önemli bir avantajdır. Aynı zamanda eski bir turizm geleneğine sahip olan ülkemizde otelcilik anlayışının oturmuş olması kendisini sağlık sektöründe de göstermiştir. Hastanelerin bina ve iç tasarımı sağlık turizmi için gelecek ve hizmet alacak hastalar için çok önemlidir. Özellikle temizlik ve hijyen konusu ve tedavi sonrası bakım sürecindeki genel temizlik kurallarına uyuluyor olması hem hasta sağlığı hem de memnuniyeti açısından çok önemlidir. Yapılan medikal veya cerrahi işlem ne kadar başarılı olursa olsun tedavi esnasında ve sonrasındaki bakım kötüyse verilen hizmetin önemi kalmamakta ve hasta sağlığını da riske atabilecek durumlar oluşmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi ülkemizin otelcilik hizmetinde tecrübeli olması bu açıdan önemli bir avantajdır.

Ülkemizden yurtdışına, özellikle ABD’ye, 1960-1970’li yıllardan itibaren pek çok hekim eğitim amacıyla gitmiştir. Bu hekimler ülkemizdeki meslektaşları ve diğer sağlık personellerine de vizyonerlik etmiş ve sağlık alanında ilerlememize olanak sağlamıştır. Yurtdışındaki gelişmeleri güncel olarak takip etmek ve sağlık alanındaki yeniliklere adapte olmak günümüzde sağlık turizminin olmazsa olmazlarından biridir. Yeni bir tedavi seçeneği dünyada yaygınlaşırken bundan bihaber olmak, hasta havuzunun başka ülkeleri tercih

etmesine sebep olur. Bu kayıp o esnada kendisini gösterdiği gibi ilerleyen dönemde de yurtdışından gelecek hasta tercihini etkiler. Bu sebeple sağlık sektöründeki gelişmelerin yakından takip edildiğinden emin olunmalı, hekimler ve sağlık personelinin bilgi ve vizyonları güncel tutulmalı ve yeni tedavilerin ülkemize getirilmesinde kolaylaştırıcı gerekli önlemler ilgili makamlar tarafından alınmalıdır. Sağlık turizminin ekonomik boyutu göz önüne alındığında bu kararların devlet politikası olarak şekillendirilmesi ve sürekli revize edilmesi, ülkemizin potansiyelini kullanabilmesi açısından çok önemlidir.

Bir diğer sağlık turizmi başlığı olan rehabilitasyon hizmetlerini de yukarıda bahsettiğimiz toplumun yaşlanması kavramıyla birlikte değerlendirmeliyiz. Geriatrik popülasyonda kronik hastalıkların artışı rehabilitasyon merkezlerinde de artış gereksinimini beraberinde getirmektedir. Kronik böbrek hastalarında gelişen diyaliz ihtiyaçları için diyaliz merkezleri, yaşlı bakım evleri, cerrahi sonrası rehabilitasyon merkezleri sağlık turizminin bir diğer ayağını oluşturmaktadır. Rehabilitasyon merkezi seçimi hastalar için ev alırken yapılan seçim gibi düşünülebilir. Kronik hastalıktan muzdarip olan hastalar hastalıklarını genelde çok iyi bilirler ve beklentileri bulunan hastalardır. Örneğin diyaliz hastaları için diyaliz merkezindeki sterilizasyon koşulları, personelden göreceği güleryüz ve ilgi çok önemlidir. Bahsettiğimiz hasta grubu genellikle yaşlı hastalardan oluştuğu için bu alandaki duygusal boyut da ön plana çıkmaktadır. Verilen hizmetin kalitesinin yanı sıra hasta memnuniyeti ve hastanın kendisini “evinde hissetmesi” çok önemlidir. Kronik hastalar takiplerini sürekli farklı yerlerde yaptırmak istemezler. Bu sebeple ilk tercih çok önemlidir ve bu tercihte de yukarıda belirttiğimiz etmenler rol oynamaktadır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi ülkemiz otelcilik hizmetindeki tecrübesi, yetişmiş eleman potansiyeli ve kültür itibarıyla hastaya saygılı; güleryüzlü insanlardan oluşmasından ötürü bu alanda rakibi olan ülkelerin bir adım önünde bulunmaktadır.

1.4 Sağlık Turizminin Temel Sebepleri

İkamet edilen yerden başka bir yere herhangi bir sebeple sağlık hizmeti almak için yapılan planlı seyahate sağlık turizmi denir. Dünyada ve ülkemizde sağlık turizmi son 10-15 yıl içerisinde dünyada en hızlı gelişen turizm sektörlerinden birisi olmuştur. Sağlık turizminin gelişmesinde rol oynayan temel etmenler aşağıda sıralanmıştır:

1. Kişinin ülkesinde yüksek teknolojiye sahip sağlık hizmetleri veya profesyonel insan kaynaklarının azlığı veya yokluğu,
2. Tedaviyle birlikte tatil yapma arzusu,
3. Sağlık hizmetlerinin kişinin kendi ülkesinde pahalı olması,
4. Çok daha kaliteli sağlık hizmeti almak istenmesi,
5. Kendi ülkesinde herhangi bir sebepten dolayı belirli bir işlemin yapıldığının bilinmesini istememesi (estetik cerrahi işlemleri, infertilite tedavisi, vb.),
6. Ülkesinde iklim ve coğrafi olarak tatil için kısıtlı imkan olduğu durumlarda yapılan turizm hareketliliği (ormanlık alanlar, yaylalar, tarihi ve kültürel zenginliği olan ülkelere gidiş). Termal tesislerin ve termal turizm imkanlarının çok olduğu bir ülkede tatil yapma talebi,
7. Kronik hastaların, yaşlıların ve engellilerin başka ortamlara gitme ve tedavi olma isteklerinin oluşması,
8. Uyuşturucu ve farklı bağımlılıkları olan kişilerin farklı veya daha uygun ortamlarda olma istekleri,
9. Kişinin hayata tutunma ve yaşam isteği,
10. Kişinin çevresinden bir kimsenin yurtdışında tedavi olup olumlu sonuç elde etmesi,
11. Kişinin kendi ülkesinde verilen tıp hizmetinden memnun kalmamış olması,
12. Başka bir amaçla yurtdışında bulunmaktayken tıbbi bakım ihtiyacı gelişmesi (Örn;trafik kazası, acil cerrahi girişim gerekliliği, vb.)

Sonuç olarak sağlık turizmi çok çeşitli olup pek çok sebebi de içinde barındırmaktadır. Temel sebep, daha iyi imkanlarda farklı bir ülkede sağlığını tekrar elde etme isteğidir.

Yukarıdaki maddeler ışığında sağlık turizminin sebeplerini incelemek istersek ilk etmen olarak hastanın kendi ülkesinde yeterli sağlık hizmetinin bulunmamasını görmekteyiz. Gerek personel yetersizliği gerekse cihaz bulunmaması sebebiyle pek çok hasta yurtdışında sağlık hizmeti almak istemektedir. Bazı durumlarda ise hastalar kendi ülkesinde tedavi veriliyor olsa bile daha kaliteli hizmet verildiğini duyduğu ülkelere başvurmak isteyebilirler. Bu tip hastalar sağlık turizmi yapan hastaların önemli bir bölümünü oluştururlar. Yetişmiş insan yetersizliği veya tıbbi cihaz bulunmaması yanı sıra ülkelerin doğal kaynakları da sağlık turizminin sebeplerinden birini oluşturur. Kaplıcalar, termal tesisler, yer altı mağaraları gibi doğal unsurlar ve her şeyden önce bir ülkenin iklimi o ülkeyi sağlık turizmi için önemli bir destinasyon haline getirmeye başlı başına yetecek etmenlerdir. Örneğin yaşanan nüfusuyla Avrupa'yı incelediğimizde, özellikle Kuzey Avrupa'daki ülkelerden Akdeniz ülkelerine ciddi bir turist potansiyeli mevcuttur. Yaşla birlikte ortaya çıkan hastalıklar göz önüne alındığında bu turistlerin büyük bir kısmının sıcak iklimden ve diğer doğal kaynaklardan faydalanmak isteyen, kronik hastalığı bulunan hastalar olduğu söylenebilir. Bu örnekte görebileceğimiz gibi ülkelerin gelişmişlik düzeyi farklı olsa da daha az gelişmiş ülkelerdeki doğal kaynakların varlığı sağlık turizminin temel sebeplerinden birini oluşturur.

Bir diğer sebep olarak hasta mahremiyeti veya hastanın yaşadığı ortamda tedavi görmek istememesinden bahsedilebilir. Hastalar infertilite tedavileri, estetik cerrahi operasyonları gibi işlemleri yurtdışında yaptırmayı tercih edebilirler. Aynı şekilde uyuşturucu madde kullanımı, alkol kullanımı gibi rehabilitasyon gerektiren durumlarda da yurtdışı sağlık merkezlerinin tercih edildiği görülmektedir.

Sağlık turizminin sebeplerinden biri de maddi sebeplerdir. Kendi yaşadığı ülkede uygulanacak tedaviyi pahalı bulan hastalar, aynı işlemi daha ucuza yapan ülkeleri tercih etmektedirler. Aynı zamanda sağlık turizmi olarak kabul edilemeyecek illegal tıbbi uygulamalar için de az gelişmiş ülkelere başvurulmaktadır. Özellikle Tayland, Hindistan gibi ülkelerde kaçak organ nakilleri yapıldığı bilinmektedir. Ülkesinde organ nakli sırası bekleyen hastalar bekleme süresinin kısaltmak için bu gibi yollara başvurmaktadır.

Yurtdışında alınan bir sağlık hizmetinden memnun kalınmış olması, o hastanın yakınları için gelecekte o ülkeyi tercih etme sebebi olabilir ve sağlık turizmi sebeplerinden biri sayılmaktadır. Buna ek olarak beklenmedik bazı durumlar da sağlık turizmi sebepleri arasında gösterilebilir. Turizm amaçlı veya iş amaçlı gidilen bir ülkede yaşanabilecek

herhangi bir sağlık probleminden ötürü o ölkede tedavi görmek de sağlık turizmi kavramı içerisinde sayılmaktadır.

1.5 Sağlık Turizminin Tarihsel Gelişimi

Daha çok sağlığı bozulmuş bireylerin iyileştirilmesine yönelik tıbbi tedavi yöntemlerini ve alternatif tıp uygulamalarını kapsayan medikal turizm aslında yeni sayılmaz. Dünyada bilinen en eski medikal turizm merkezlerinin “tıp/hekimlik tanrısı” olarak bilinen “Asklepios” onuruna inşa edilen “Asklepieion” tapınakları olduğu kabul edilmektedir. M.Ö. 6. yüzyılda ortaya çıkıp M.S. 4. yüzyılın başlarına kadar tedavi hizmeti veren asklepieionların en ünlüleri Epidauros, Kos, Pergamon ve Aigeai asklepieionlarıdır¹⁵.

Birçok asklepieion, çoğunlukla mineral/termal su kaynaklarının yakınında kurulmuştu ve bu kompleks merkezler mistik, sağaltıcı (tedavi amaçlı) ritüellerde kullanılan yılanların yetiştirildiği yılan kulukalarını da içerirdi. Hastaların tedavi olmak amacıyla bölge çevresinden bir araya geldiği asklepieionların, antikite (ilkçağ) döneminin en eski hastaneleri olduğu kabul edilmektedir¹⁶.

Asklepieionlar yanında çeşitli spa yerleşkeleri ve sanatoryumlar da medikal turizm açısından ilk cazibe merkezleri olarak kabul edilmektedir¹⁷. Buradan hareketle, dünyanın en eski medikal turizm destinasyonlarının da asklepieion kompleksleri, spa yerleşkeleri ve sanatoryumların kurulu olduğu yerleşim birimleri olduğu söylenebilir.

Türkler hamam kültürü olarak tüm dünyada bilinen bir üne sahiptir. Yıkanmaya, temizliğe ve suya verdikleri önem tarihi kalıntılar içerisinde bulunan hamamların yaşantılarında büyük yer tutmasından anlaşılabilir. Tarih sahnesinde Roma, Türk ve Japon hamam ve kaplıcalarından bahsedilir. “Selçuklu Türkleri’nin 11. yüzyıl’da Anadolu’ya girmeleriyle Anadolu’daki Türk hâkimiyeti başlamıştır. Selçuklu Türkleri Anadolu’ya geldiklerinde Bizans saray mensuplarının faydalandığı Bursa-Yalova kaplıcalarından başka harap edilmemiş kaplıca bulamadılar. Çeşitli istilalardan dolayı harap olmuş tesisleri onardılar ve yenilerini inşa ettiler.”¹⁸

¹⁵Tahberer, 2005:10

¹⁶Yavuz, 2008:15-16

¹⁷Gahlinger, 2008

¹⁸M. Avşaroğlu, Türkiye Kaplıca ve İçmeler Kılavuzu, Ankara, 1968, s.10

Türkler Romalıların sadece havuzlardan ibaret olan tesislerinden farklı olarak akarsulu yıkanma yerleri yaparak yeni bir model geliştirmişlerdir. Osmanlılar zamanında Anadolu’da kaplıca kullanımı ve inşası en üst noktaya ulaşmıştır. Osmanlıların inşa etmiş olduğu kaplıcalar günümüzde bile turizm amacıyla kullanılmaya devam edilmektedir. Çoğunlukla Yunan, Roma ve Bizans kaplıca ve hamamlarında havuza önem verilirken gerek Selçuklu, gerekse Osmanlılar zamanında yapılan kaplıca ve hamamlarda banyo bölümlerine akarsu ismi verilmiş, akarsuda yıkanma esas alınmış ve kaplıca havuzlarına girmeden vücudun temizlenmesi gerekliliği üzerinde durulmuş, hijyene büyük önem verilmiştir. Osmanlılar zamanında Anadolu’da yapılan en önemli kaplıcalar Bursa’dadır. “Yunan, Roma, Bizans ve Selçuklular tarafından kaplıcalar merkezi olarak kullanılan Bursa, Osmanlılar zamanında da bu özelliğini korumuştur. Özellikle, Yeni Kaplıca çağının tüm özelliklerini yansıtan bir yapı olup, Kanuni Sultan Süleyman’ın damadı Rüstem Paşa tarafından 1520-1566 yılları arasında yaptırılmıştır. Osmanlılar zamanında yaptırılan Kükürtlü Kaplıca, Kaynarca Kaplıcası, Kara Mustafa Paşa Kaplıcası ve Armutlu Kaplıcaları Bursa’yı Osmanlıların kaplıca merkezi haline getirmiştir.”¹⁹.

Cumhuriyetimizin ilanından sonra ülkemizde turizm çalışmalarına verilen önem artmış, dolayısıyla termal turizm alanında ilk düzenli çalışmalarda başlamıştır. “Türkiye’de, termal turizm konusunda yapılan ilk bilimsel çalışma Rıza Remzi Reman’ın Balneoloji adlı eseridir. Fakat kaplıca hekimliğinde ilk bilimsel adım Atatürk tarafından atılmıştır. 1933’te yapmış olduğu üniversite reformunda, tek tıp fakültesi olan İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde kendi emriyle 1938 yılında Hidro-Klimatoloji Kürsüsü’nü kurmuş ve böylece ülkemizde kaplıca hekimliğinin temelleri atılmıştır. Atatürk’ün “Beni Türk hekimlerine emanet ediniz” sözüyle sağlığını ellerine bıraktığı doktoru Prof. Dr. Nihat Reşat Belger’in Başkanlığındaki bu kürsü 1963 yılında yayınlanan uzmanlık tüzüğü gereğince uzman hekim yetiştirmeye de başlamıştır. Çağdaş tıbbın gelişimi doğrultusunda 1975 yılında Tıbbi Ekoloji ve Hidro-Klimatoloji adını alan birim 15 Eylül 1983 tarihindeki Y.Ö.K. kararı ile Ana Bilim Dalı olarak eğitim ve öğretime devam etmektedir.”²⁰. Turizmi yıl boyunca yayması ve turistlerin 21 gün gibi diğer turizm çeşitlerinden daha uzun bir süre tesislerden yararlanmasını gerektiren termal turizm, ülkemizde son yıllarda çok önemli bir konum kazanmıştır.

¹⁹R. Rıza, Şifalı Su Kullanma, İlmî Balneoloji ve Şifalı Kaynaklarımız, İstanbul, 1972, s.42

²⁰N. Özer, “Kaplıca Hekimliğinin Çağdaş Gelişimi”, Anatolia Dergisi, S. 3, Ankara, 1991, s.38

Bacasız sanayi olarak adlandırılan turizmin zahmetsiz döviz getirisinden daha fazla yararlanmak isteyen Türkiye, turizmin gelişmesini sağlamak ve daha fazla turist çekebilmek adına gerekli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Tüm dünyada olduğu gibi turizmin çeşitlendirilmesi yoluna gidilmiş ve bu kapsamda sağlık turizmi ön plana çıkmıştır. Yatırımlar teşvik kapsamına alınmış termal sular sağlık açısından etkili olan kaplıcalar ve turizm potansiyeli olabilecek yerler Kültür ve Turizm Bakanlığınca Termal Turizm Merkezi ilan edilmiş ve bu turizm çeşitlerinin geliştirilmesinin hızlandırılması amaçlanmıştır.

1.6 Sağlık Turizmi Katılımcılarının Özellikleri

Hastaları, kendi ülkeleri dışında başka bir ülkede sağlık hizmeti (sağlığı geliştirmeye yönelik hizmetler, tedaviye yönelik hizmetler ya da rehabilitasyon hizmetleri) almaya motive eden etkenler şöyle sıralanmaktadır²¹:

- Başka bir ülkeden sağlık hizmetinin alınmasını bekleme süresini kısaltabilir,
- Hastanın kendi ülkesinde hizmete ulaşımı başka ülkedeki sağlık hizmetine ulaşımından daha zor olabilmektedir. Örneğin hastanın kendi ülkesinde sağlık hizmeti satın alabilmek için daha uzun bir yol gitmesi gerekebilir,
- Nadir hastalıklar için kaliteli sağlık bakım hizmeti, komşu ülkede daha uygun imkanlarla gerçekleştirilebilir,
- Kendi yaşadıkları yerlerde sağlık hizmetleri daha pahalı olabilmektedir,
- Hasta tatilde ya da iş seyahatindeyken sağlık bakımına ihtiyaç duyabilmektedir.
- Kendi yaşadıkları yerlerde sağlık imkanlarından yararlanabilecekleri yeterli sağlık kurumlarının olmayabilir,
- Yaşadıkları yerlerdeki sağlık kuruluşlarında çalışan doktorların mesleki donanımlarının tatmin edici olmayabilir,
- Çeşitli nedenlerle bazı insanlar ameliyatlarının duyulmasını, bilinmesini istemezler; bu konuda bir gizlilik isteyebilirler,
- Bir yakınlarının tedavi gördüğü ve çok memnun kaldığı ve netice olarak tavsiye ettiği bir yeri tercih edebilirler.

Tüm bunlardan hareketle sağlık turizminin hedef kitlesi sağlığı bozulmuş olan insanlar ile sağlığını korumaya duyarlı olan insanlar şeklinde tanımlanabilir. Bu kapsamda sağlık

²¹Yalçın, 2006: 26 ve Akbaş, 2008: 2

turizmi katılımcıları genellikle hastalar ve hastanın ailesi ve yakınlarıyla sağlığına önem veren ve sağlığını korumak için bu turizm faaliyetlerine katılan kişilerdir. Sağlık turizminde sunulan sağlık hizmet kategorilerinin ve faydalananların özelliklerini tablodaki gibi sıralamak mümkündür²².

TABLO-1

23

Sağlık turizminde sunulan sağlık hizmet kategorilerinin ve faydalananların özellikleri

	Sağlığı Geliştirmeye Yönelik Hizmetler	Tedaviye Yönelik Hizmetler	Rehabilitasyon Hizmetleri
Hizmetten Faydalananlar	<ul style="list-style-type: none"> - Orta ve üst düzey gelir grubu - Sağlıklı - Düşük sağlık riski - Bütün yaş gruplarında 	<ul style="list-style-type: none"> - Orta ve üst düzey gelir grubu - Seyahat edebilecek kadar sağlıklı - Özel ameliyatlara veya çeşitli tıbbi ihtiyaçlar - Değişken sağlık riski - Orta ve üzeri yaş grubu 	<ul style="list-style-type: none"> - Üst düzey gelir grubu - Özel ihtiyaçlar - Düşükten orta düzeye doğru sağlık riski - Yaşlı - Madde bağımlısı
Sağlık Hizmetlerinin Kapasite Gerekliliği	<ul style="list-style-type: none"> - İyi bir temel sağlık hizmeti - Hastane hizmetleri için artan bir beklenti 	<ul style="list-style-type: none"> - Uzman hekim - Müdahalelerden destek tedavilere kadar çok çeşitli ihtiyaçlar - Yüksek düzeyde teknoloji 	<ul style="list-style-type: none"> - Uzman hekim - Temel sağlık Hizmetleri - Tıbbi tedaviden ziyade terapötik müdahaleler
Süre	<ul style="list-style-type: none"> - Değişken (Hizmeti alana ve aldığı hizmete göre değişiyor) 	<ul style="list-style-type: none"> - Tahmin edilebilir - Daha kısa - Takip gerektirebilir 	<ul style="list-style-type: none"> - Daha uzun - Değişken (hizmeti alana ve aldığı hizmete göre değişiyor)

Sağlık turizminde katılımcıların temel özellikleri incelendiğinde kendi ülkesindeki sağlık hizmetinden memnun olmayan veya dışarıdaki bir merkezde daha iyi bir tedavi sunulacağını öngörerek sağlık turisti konumuna geçen katılımcıların çoğunluğu oluşturduğu

²²Yalçın, 2006: 29

²³Yalçın, 2006: 29

görülmektedir. Bunların yanında özellikle rehabilitasyon merkezlerinden ve kendi ülkelerinde bulunmayan doğal koşullardan (kaplıca, iklim şartları gibi) faydalanmak isteyen, gelir düzeyi ortanın üst kesiminde olan bir kısım bulunmaktadır. Hastaların temel motivasyonları incelendiğinde kişisel gizlilik kaygıları da bazı insanları sağlık turizmine yöneltmektedir. Örneğin bağımlılık sonrası rehabilitasyon veya infertilite tedavisi gibi durumlar sağlık turizmi katılımcılarının bir alt grubunu oluşturmaktadır.

Verilecek sağlık hizmetinin çeşidine göre hastanın geçireceği süre ve alacağı tedavinin ağırlığı da değişmektedir. Rehabilitasyon işlemleri gibi tedaviler genellikle daha uzun süre almaktadır. Ancak bu tedavi türlerinde hastanın sağlığını olumsuz etkileyebilecek durumlar ve tedaviye bağlı yan etkiler daha az olduğu için risk minimum düzeydedir. Başta cerrahi tedavi olmak üzere hastanın hastalığına direk etkisi olan ve potansiyel yan etkileri olan tedaviler ise daha kısa bir sürede tamamlanmasına rağmen bu seçeneklerde risk daha fazladır ve donanımlı sağlık personeli yanında yüksek düzeyde teknoloji gereksinimi de bulunmaktadır.

1.7 Sağlık Turizmini Teşvik Eden Nedenler

Gelişmiş ülkelerde bulunan insanları daha az gelişmiş ülkelere sevk eden en önemli unsurların başında kendi ülkelerinde bu sağlık hizmet ve imkânlarının bulunmayışı değil bunların pahalı olması, erişim ve bekleme sürelerinin bulunması, mahremiyet gibi konular gelmektedir. Diğer yandan internet, e-posta, telefon ve benzeri modern teknolojiler potansiyel turistlerin oturdukları yerden dünyanın her yerine erişimini, sunulan hizmetlerin incelenmesini, fiyat karşılaştırmalarını ve tedavi ve hizmetlerin derhal ve doğrudan kullanılabilirliğini olası hale getirmektedir. Gelişmiş ülkelere daha az gelişmiş ülkelere hasta akışının en önemli bir başka itici unsuru düşük maliyetlerin yanı sıra alıcı ülkede ilave turistik paketlerin sunulmasıdır.

Gelişmiş ülkelerdeki tıp camiası medikal turizmin meslek, uygulayıcı ve hastayı ilgilendiren gerçek bir fenomen olduğu konusunu kabul etmeye başlamış; tıbbi dergiler ve sağlık dergileri konuyu irdelemeye başlamıştır. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri Senatosu Yaşlanma Özel Komitesi 2006 yılında sağlık turizmi kapsamında yurtdışında sunulan tedavi ve sağlık hizmetlerinin güvenilirliği konusunun araştırılması için özel bir birimin kurulmasını istemiştir²⁴.

²⁴MacReady N. Developing countries court medical tourists. Lancet.2007;369:1849-1850.r

Sigorta sektörü medikal turizmin önemli bir paydaşı haline gelmiştir. Van Dusen Amerika’da 500 büyük şirketin, çalışanlarının sağlık giderlerini azaltmak amacıyla ülke dışı sağlık hizmet alımının verimliliğini araştırması yaptırdığını belirtmektedir.²⁵ Bazı sigorta şirketleri sundukları hizmet kapsamını yurtdışında bazı hekimleri de içerecek şekilde genişletmektedir. Bu şekilde yurtdışında sağlık hizmeti almak isteyen üyelerini yurtdışına yönlendirmekte ve hatta bir aile üyesinin refakat ücretini de üstlenmektedir. Milstein ve Smith yurtdışına tedavi amaçlı giden Amerikalı hastaların profilini çıkarırken bunların ortadirek Amerikan yurttaşları olduğunu, gelir düzeylerinin orta ve ortanın altı olduğunu, sigortalarının olmadığı ya da yeterli kapsamının bulunmaması nedeniyle tedavilerini Amerika’da yaptıracak maddi güçlerinin bulunmadığını belirtmektedir. Yurtdışında tedavi gören diğer grubu ise kozmetik, diş rekonstrüksiyonu, infertilite tedavileri, cinsiyet değişiklikleri gibi sigorta kapsamına girmeyen diğer tedavi ve ameliyatlar için seyahat edenler meydana getirmektedir. Her iki grupta da ortak olan nokta maddi güçlerinin kendi ülkelerinde yerel pazardan tedavi ve sağlık hizmeti almaya yetmeyip bunları yurtdışında daha düşük maliyetle satın alabilmeleridir. Bazı ülkelerde sağlık hizmetlerine erişimin ücretsiz olması ya da katkı payının düşük olması nedeniyle bu hizmetlerin kolay erişilebilir olmasına rağmen hastaların neden yurtdışında tedavi ve sağlık hizmeti almak istedikleri sorusunun cevabı ise bu ülkelerdeki uzun bekleme sürelerinde yatmaktadır²⁶. Ayrıca ulusal sağlık programları prensip olarak kozmetik cerrahi ve benzeri müdahaleleri karşılamamakta bu nedenle Kanada ve İngiltere gibi sağlık hizmetleri maliyet ve giderleri büyük oranda devlet tarafından karşılanan ülkelerdeki hastalar ulusal sağlık programına dâhil olmayan ve dolayısıyla sigorta tarafından karşılanmayan söz konusu tedavi ve sağlık hizmetlerini daha uygun fiyata yurtdışında aramaktadır. Buna kök hücre tedavisi gibi kendi ülkelerinde bulunmayan ya da bazı etik ve benzeri mülahazalarla sınırlanan tedavileri de ekleyebiliriz.

Bazı hastalar plastik cerrahi prosedürleri, uyuşturucu tedavisi, cinsiyet değişimi gibi mahremiyet gerektiren konular nedeniyle yurtdışında bilinmeyen bir ortamda gözlerden uzak bir tedaviyi tercih etmektedir. Bir başka grup da egzotik bölgelerde tedaviyi tercih etmekte, tedavinin yanı sıra sağlık durumlarının müsait olması halinde tatil ve eğlence unsurlarını değerlendirmeyi hesaba katmaktadır. Bununla birlikte ağır ve karmaşık durumu olan hastalar için tatil ve eğlence unsuru çok önem taşımamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerdeki sağlık kuruluşlarının bu denli kaliteli hizmeti ucuza verebilmeleri buldukları ülkenin ekonomik

²⁵ Van Dusen A. Outsourcing your health. Forbes Web Site. 22 Mayıs 2007

²⁶ Beat waiting lists with overseas operations. Daily Express (UK) July 3, 2005

konumuyla doğrudan ilişkilidir. Örneğin bu tür ülkelerde tedavi için uygulanan ücretin, ülkenin gelir düzeyi göstergesini oluşturan GSYİH ile bir bağıntısı bulunmakta ve sağlık hizmetleri için talep edilen ücretlerin söz konusu hizmetlerin sunulduğu ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyine bağlı olduğu gerçeğini de göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. Üstelik bu ülkelerdeki düşük idari ve mesleki giderlerde buna göre düşük olmaktadır. Örneğin Hindistan'da yaşayan bir cerrahın mesleki sorumluluk sigorta giderleri New York'ta yaşayan bir cerrahla mukayese edildiğinde arada ciddi fiyat uçurumlarının olduğu göze çarpmaktadır. Hindistanlı cerrahın mesleki sorumluluk gideri Amerikalı meslektaşının ancak % 4'ü gibi bir orana tekabül etmektedir. Yani birisi aynı maliyet için 100 TL öderken diğeri ancak 4 TL ödemektedir²⁷.

Medikal turizm aynı zamanda o ülkenin vatandaşlarının üzerinde potansiyel bir etki icra etmektedir. Mattoo ve Rathindran yabancı hastalara sunulan sağlık tedavi ve hizmetlerine karşılık gelişmekte ülkeler tarafından elde edilen bu gelirlerin bu ülke yurttaşlarına sunulan sağlık hizmetlerinin gelişmesine ve bu hizmetlerin kendi yurttaşları için daha erişilebilir olmasına katkı sağladığını belirtmektedirler²⁸.

1.8 Sağlık Turizminin Fayda ve Zararları

Sağlık turizmi bir bütün olarak incelendiğinde hastalar, hizmet verenler, hizmet verilen ülkelerde yaşayanlar gibi pek çok farklı açıdan fayda ve zararları olduğu görülmektedir.

Sağlık turizminin faydaları, hastalara, hastanelere, sigorta şirketlerine ve tüm sağlık sistemine faydaları olmak üzere dört ana başlıkta toplanmaktadır. Aşağıda açıklanacak olan bu faydaların tüm ülkeler için de geçerli olduğu düşünülmektedir²⁹:

- Sağlık turizmi hastaların doğru ve kaliteli bakım hizmetini bulmak için uzun mesafeler gitmesi yerine Avrupa Birliği içindeki hastanelerden istedikleri hizmeti alabilmelerini sağlamaktadır.

²⁷Lancaster J.,Surgeries, sidetripsformedturaltourists. S. A1. Washington Post, 21 Ekim 2004r

²⁸Mattoo A, Rathindran R. How health insurance inhibits trade in healthcare. HealthAffaires. 2006; 25:358-368PubMed

²⁹Yalçın, 2006: 39

- Sağlık turizmi ile hastaneler daha yüksek kalitede sağlık bakım hizmeti sağlamak için deneyimlerin, iyi uygulamaların ve donanımların paylaşılmasından fayda sağlamaktadır.
- Sigorta şirketleri ise müşteri memnuniyetini artırmak ve bekleme listelerini azaltmak için sağlık turizmi ile ek bir hizmet sağlamış olmaktadır.
- Bir bütün olarak tüm sağlık sistemi düşünüldüğünde sağlık turizmi maliyetlerin, kaynakların ve hizmetlerin paylaşılması yolu ile ekonomiye katkı sağlamaktadır.

Yalçın, sağlık turizminin ülkelere sağladığı faydaları somut faydalar ve soyut faydalar olarak iki ana başlıkta incelemektedir³⁰.

Sağlık turizminin somut faydaları:

- Yabancı turistlerden kaynaklanan gelirler ülkelerin ekonomik refahına katkı sağlamaktadır.
- Sağlık turizmi, gelişmekte olan ülkelere, fiyat tarifelerinde gelişmiş ülkelere karşı maliyet avantajı sağlamaktadır.
- Ülkeler arasındaki bilgi paylaşımını arttırmaktadır.
- Ülke içinde veya dışında stratejik ortaklık sağlamaktadır.
- Ülkeler arasında teknoloji ve bilgi transferi sağlamaktadır.
- Yabancı hastalara sunulan fırsatlar, kendi ülkelerindeki hastalara da daha iyi hizmet sunulmasını sağlamaktadır.
- Global pazarlama ve tıbbi ticareti sağlamaktadır.

Sağlık turizminin soyut faydaları³¹:

- Ülkelerin global sağlık bakım sunucusu olarak uluslararası kabulünü sağlamaktadır.
- Sosyal ve kültürel deneyimlerin paylaşılmasını sağlamaktadır.
- Uluslararası ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamaktadır.
- Ülkelere dünya düzeyinde sağlık bakım hizmeti sunduğu imajını kazandırmaktadır.
- Rekabet avantajı sağlamaktadır.
- Hastane destek hizmetleri arasında daha iyi koordinasyon sağlamaktadır.
- Kamu ve özel sektör ortaklığı sağlamaktadır.

³⁰Yalçın, 2006: 40-41

³¹Yalçın, 2006: 40-41

- Hasta memnuniyetini artırmaktadır.

Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA 2011) tarafından yapılan araştırmaya göre Türkiye’de sağlık turizminin olumlu yönleri aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

- Hastanelerin alt-yapıları ve donanımlarının yüksek kalitede olması,
- Hekimlerin eğitim ve deneyim düzeyinin batı ülkeleri standartlarında olması,
- Uluslararası JCI Akredite Kuruluşuna üye 39 hastane ile dünyada 2. sırada olması,
- Fiyatların avantajlı olması,
- Coğrafi konum ve geleneksel turizm çekicilikleri ve iklim koşullarına sahip olması,
- Yabancı dil bilen personel imkanı,
- Türkiye’nin sağlık turizmi kapsamında kaplıca, iklim, mağara, deniz, şifalı bitki ve diğer doğal tedavi yöntemlerinin en iyi uygulanabileceği zengin bir potansiyele sahip olması,
- Türkiye’nin termal kaynakların zenginliği açısından Avrupa’da birinci ve dünyada yedinci sırada olması,
- Diğer turizm türleri ile bütünleşebilmesi şeklindedir.

Harrant, sağlık turizminin olumlu yönlerini tüm ülkeler için geçerli olacak şekilde dört başlık altında toplamıştır.³²

- ❖ Sağlık turizmi hastaların doğru ve kaliteli bakım hizmetini bulmak için istedikleri hizmeti alabilmelerini sağlamaktadır.
- ❖ Sağlık turizmi ile hastaneler daha yüksek kalitede sağlık bakım hizmeti sağlamak için deneyim, uygulama ve donanım paylaşımını sağlamaktadır.
- ❖ Sigorta şirketleri ise müşteri memnuniyetini artırmak ve bekleme listelerini azaltmak için sağlık turizmi ile ek bir hizmet sağlamış olmaktadır.
- ❖ Sağlık turizmi hizmet alımlarında yolsuzlukları önlemekte, maliyetlerin, kaynakların ve hizmetlerin paylaşılması yolu ile ekonomiye katkı sağlamaktadır.

Bu olumlu yönlerin yanında elbette sağlık turizminin bazı olumsuz yönleri de vardır. Bunları yapılan literatür taramasının genellemesi olarak belirtecek olursak, bazı sağlık sigortaları yurt dışından alınan hizmetleri ödemedikleri için hastaların hizmet bedelini kendilerinin ödemeleri, operasyondan birkaç gün sonra ülkesine döndüğünden dolayı ortaya

³²Harrant, 2003

çıkan yan etki, komplikasyon veya ameliyat sonrası bakım ihtiyacının kendi ülkesinde giderilmesi, yanlış bir tedavi olması durumunda yerel mahkemelerden yeterli yardım alınamaması sayılabilir.

Sağlık turizminin fayda ve zararlarını incelerken çeşitli açılardan bu incelemeyi yapabiliriz. Hizmeti alacak hasta açısından bakıldığında ilk görülebilecek fayda, hastanın kendi ülkesinde alamayacağı hizmeti alabilecek bir fırsatı olmuş olmasıdır. Özellikle yeni teknolojik gelişmelerin takip edilemediği veya ekipman – yetişmiş eleman açısından yeterli düzeyde olmayan ülkelerdeki imkanı olan hastalar sağlık turizmi çerçevesi içerisinde ilgili sağlık hizmetine ulaşabilmektedirler. Sağlık hizmetinin o ülkede bulunmamasının yanı sıra fiyatı da hizmet alımı için başka ülkelere yönelmede önemli bir etmendir. Hastalar kendi ülkelerinde çok pahalı olabilecek bir işlemi daha uygun bir fiyatla ülkeleri dışında yaptırabilmekte ve bu da hastaya maddi bir kazanç sağlamaktadır.

Sağlık turizminden fayda gören bir diğer kesim, turizm hizmetini veren ülke ve o ülkedeki insanlardır. Sağlık turizmi, turizm sektörleri içerisinde gelişime en açık ve potansiyeli en yüksek alt gruplardan biridir. Tıbbi tedavi süreçlerinin maliyeti de göz önüne alındığında sağlık turizminin ülkelerin milli gelirlerine ciddi katkı sağlayacağını söylemek yanlış olmaz. Milli gelire olan katkı dolaylı yollardan halka da yansıtacağı için refah düzeyinde kısmi bir artışa yol açabilir. Buna ek olarak farklı milletlerden ve kültürlerden insanların sağlık turizmi amacıyla o ülkeye gelmesi, kültürel kaynaşmaya ve paylaşımaya yol açmaktadır. Ülkemiz için düşünecek olursak yurtdışından gelen insanlarla diyalog ve irtibat içerisinde olmak gençlerimiz ve çalışan nüfusumuz için dil gelişimi, vizyon, hayata bakış gibi pek çok alanda olumlu yansımalar gösterecektir. Hizmet veren personel kendisini sürekli hazır tutmak ve hastaların taleplerini karşılayacak seviyede olmak zorunda hissedecek; bu da yetişmiş elemanların kendilerini sosyal ve sektörel alanda geliştirmelerine ve güncel kalmalarına olanak sağlayacaktır.

Sağlık turizminden fayda gören sektörler içerisinde sağlık sektörünün yanı sıra yan sektörleri de düşünmeliyiz. Özellikle otelcilik hizmeti sağlık turizminin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Hastanelerin dış yapısından iç dizaynına verilen yemeğin kalitesinden kullanılan malzemelere kadar pek çok başlık sağlık turizmindeki kalitenin unsurlarını oluşturur. Sağlık turizmindeki gelişmelerden ve bu sektörün gelişmesinden inşaat sektörü, gıda sektörü, yan sanayi ve malzeme (medikal cihazlar başta olmak üzere) sektörleri de fayda görmektedir.

Yabancı hastalara sunulacak olan hizmetin belli bir kalite standartının üzerinde olması gerekmektedir. Bu standartın tutturulması, ülkenin kendi sağlık sektöründeki çıtanın da yükselmesini beraberinde getirir. Böylece o ülkede yaşayan insanların da sağlık hizmeti standartlarında bir artış sağlanmış olur. Aynı zamanda tıbbi gelişmeleri yakından takip eden ve güncel kalan bir sağlık ekibi yurtdışından sağlık turizmi amacıyla gelen hastalara faydalı olacağı gibi kendi insanlarına da fayda sağlayacaktır.

Ülkemiz doğal zenginlikler açısından bakıldığında dünyada önemli bir yere sahiptir. Kaplıcalar, mağaralar, termal tesisler ve uygun iklim koşulları sağlık turizmi sektöründe bizi bir adım öne geçirmektedir. Sağlık turizmindeki potansiyel kullanılarak gelen turist sayısında bir artış sağlanırsa, bu diğer turizm sektörlerine de fayda sağlayacaktır. Örneğin kaplıca turizmi amacıyla ülkemize gelen bir turist kafilesine günün boş vakitlerinde şehir turları, turistik geziler gibi organizasyonlar düzenlenmesi hem bölge insanı için hem de genel anlamda sektör için bir gelir kaynağı olabilir. Sağlık turizmini sadece tıbbi hizmet olarak değil bir bütün olarak görmek bu açıdan önemlidir.

Sağlık turizminin bir diğer faydası uluslar arası arenada görülebilir. Sağlık alanında ön plana çıkan ve kaliteli hizmet verdiği bilinen ülkelerin uluslar arası ilişkilerde güven duyulan ve sözü geçen bir ülke konumuna yükselmesinin daha kolay olacağına şüphe yoktur. Sağlık sektöründeki gelişmeler ekonomik ve sosyal alandaki gelişmeleri de beraberinde getireceği için ülkelerin diğer ülkelerle olan diyaloglarında daha çok söz sahibi olmalarına imkan vereceği söylenebilir.

Sağlık turları düzenleyen şirketler ve sigorta kuruluşları da sağlık turizminden fayda gören diğer bir ayağı oluştururlar. Kolayca tahmin edilebileceği gibi yeni pazarların ve turizm imkanlarının doğması bu şirketlerin maddi gelirlerine de olumlu olarak yansıtacaktır.

Sağlık turizminin zararlarını maddeler halinde sıralayacak olursak:

- Uygulanan tedaviler nedeniyle oluşabilecek zararlar,
 - Hastanın tedaviden doğrudan zarar görmesi,
 - Tedavi sonrası dönemde gelişebilecek komplikasyonlar,
- Verilen hizmetteki olumsuzluklar nedeniyle doğabilecek yasal sorunlar,
- Sağlık turizmi alanında yaşanabilecek yasal bir sorun nedeniyle hizmeti veren ülkenin turizm sektörüne yansıtılabilecek olumsuz etkiler.

Sağlık turizminin zararlarını düşündüğümüzde ilk akla gelen sağlık hizmetinden doğacak zararlardır. Kaplıca turizmi, termal turizm, spa-wellness gibi alanlarda hastaya doğrudan zarar verebilecek tedaviler uygulanmasa da; cerrahi tedavi, ağır ilaç tedavileri gibi durumlar komplikasyon riski yüksek olan tedavi seçenekleridir. Cerrahi bir işlemde sonra işleme bağlı komplikasyonlar birkaç gün içerisinde görülebileceği gibi haftalar ve aylar sonra da işlemin olumsuz yan etkileri ortaya çıkabilir. Bu gibi bir durumda sağlık hizmeti alınan ülkeyle tekrar irtibata geçmek her zaman kolay olmayabilir. Aynı zamanda “malpraktis” adı verilen tıbbi zarardan doğan hasta haklarının her ülkede geçerli bir zemini olmaması ve yaptırım gücünün kısıtlı olması da önemli bir sorundur. Bu sebeple sağlık turizmi hizmeti verilecek ülkenin hukuk sisteminin de düzgün işliyor olması gereklidir. Yabancı turist hizmet aldıktan sonra doğan zararlardan dolayı hakkını aradığında tatminkar bir sonuca ulaşamıyorsa bu o ülkenin sağlık turizmi sektörü için çok büyük bir zaftır. Tek bir hastadan dahi doğabilecek sıkıntılar zamanla yayılarak o ülkenin imajının tamamen bozulmasına yol açabilir. Özellikle sosyal medyanın günümüzde ne kadar etkin olduğu düşünülürse, bu gibi bireysel olumsuz durumlar bütün sektörü etkileyecek sonuçlar doğurabilir. Ülkelerin devlet politikası olarak bu tip hakları yasal güvence altına alması ve sağlık turizmi için gelecek yabancı hastalara bu güvenceyi vermesi sektörün gelişimi açısından çok önemlidir. Hastanın ülkesindeki sigorta kuruluşlarının, hizmet alınacak ülkedeki kuruluşlarla irtibat halinde olması ve koordineli bir çalışma yürütülmesi de bu tip sorunların önüne geçilmesinde önemli bir basamaktır.

BÖLÜM 2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE VE TÜRKİYE'DE SAĞLIK TURİZMİNİN YERİ

Düşük maliyetli sağlık hizmetleri, ulaşım sektörünün daha rahat ve daha ekonomik seyahat olanakları sunması, bilişim teknolojisindeki gelişmeler, sağlık sektöründeki hizmet standardının ve teknolojinin gelişmesi sağlık turizmi pazarını büyütürken; aynı zamanda Hindistan, Küba, Kosta Rika, Tayland, Singapur, Kolombiya ve Filipinler gibi sağlık turizminin başını çektiği ülkelerin ve diğer pek çok ülkenin bu pazara girmek için yarıştığı görülmektedir. Kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler, internet ve medyanın etkisiyle insanlar diğer ülkelerdeki yüksek kalitede ve düşük maliyette verilen sağlık hizmetleri ve alternatif fırsatlarla ilgili çok detaylı bilgiye hızlı bir şekilde ulaşabilmektedirler.

Sağlık harcamalarının toplam tutarı 4 trilyon dolar civarındadır. Sağlık hizmetlerini sunan kurumlara kar maksimizasyonu amaçlı bir piyasanın bir bölümü ile bakılacak olursa bir ülkenin sağlık açısından değerlendirilmesi sadece nüfus, hastalıkların tedavisi ya da karşılanan ve karşılanmayan sağlık ihtiyaçları ile değil; aynı zamanda sağlık hizmetleri için harcanan para ile yapılmaktadır. Bu yönü ile bakıldığında ABD 280 milyon nüfusu ile dünyadaki toplam sağlık harcamalarının %35'ini gerçekleştirirken, Çin dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip olmasına karşın dünya sağlık harcamalarının %8'ine sahiptir. Sağlık kaynakları ile ilgili olarak ortaya çıkan bu eşitsizlikler sadece sağlık harcamaları ile ilgili değildir. Düşük gelir düzeyine sahip ülkelerdeki sağlık statüsü, gelir ve ücret düzeyinin de düşük olması ile ilgilidir. Bir ülkenin sağlık hizmetlerine ayıracağı miktar genelde o ülkenin gelirinin artması ile ilişkilidir³³.

Sağlık turizmi, dünyada 100 milyar dolarlık bir hacimle önde gelen alternatif turizm çeşitlerinden biridir. Sağlık hizmetlerinin standartlarının gelişmesi ve çeşitlenmesi, sağlık sektörü ve sistemdeki sorunlarla daha kaliteli ve düşük maliyetli alternatif sağlık hizmeti arayışları, sağlık turizmine yönelik seyahatleri de artırmaktadır. Dünyada sağlık turizmi; medikal turizm, termal turizm, yaşlı bakımı ve engelli turizmi gibi alanlarda çeşitlenirken Türkiye'de sağlık turizmi uzunca bir süre termal turizm ile sınırlı kalmıştır. Ancak son yıllarda Türkiye'de de medikal turizm alanında önemli gelişmeler yaşanmaktadır.

Tedavi amacıyla özel hastanelere başvuran yabancıların ülkelere göre dağılımına bakıldığında ilk sırayı yine AB ülkeleri almakta ve %41,8'lik bir pay sahibi oldukları

³³Kostak, 2007; s96

görülmektedir. Özellikle İngiltere, Hollanda, Belçika ve Almanya'da bekleyen hasta listelerindeki sayıların yükselmesi Türkiye'nin hem tatil hem de sağlık merkezi olma yönündeki önemini artırmaktadır. Özellikle AB ülkelerindeki insanların daha fazla seyahat etmeleri, internet, medya ve diğer kitle iletişim araçları sayesinde diğer ülkelerdeki alternatif sağlık hizmetleri konusunda daha fazla bilgi sahibi olmaları, onları sağlık turizmi konusunda sigorta şirketleri ve ülke yönetimleri üzerinde baskı yapmaya zorlamakta ve Türkiye'nin en büyük pazarı durumuna getirmektedir³⁴.

Dünyada medikal turizm pazarının büyümesinin nedenleri arasında; sağlık harcamalarındaki artış, yüksek maliyetler ve sağlık sisteminden kaynaklanan sorunlar sıralanabilir. Avrupa'da yaşanan nüfusla birlikte sağlık turizminde seyahatler artmış ve Türkiye sağlık turizminde önemli bir destinasyon haline gelmiştir. Yaşlı nüfustaki artış ile birlikte rehabilitasyon merkezlerine ve doğal kaynaklara (termal tesisler, kaplıcalar) olan talebin artacağı göz önüne alınırsa ülkemiz bu açıdan çok önemli bir konumdadır. Rehabilitasyon başlığı altındaki sağlık hizmetleri hem riski az olan hem de maliyeti yüksek olan hizmetlerdir. Aynı zamanda bu hastaların rehabilitasyon dışında da boş vakitlerinin çok olacağı düşünülürse seyahat turizmine de katkıda bulunabilirler. Rehabilitasyon amacıyla sağlık turizmi yapan hastalar genellikle üst ekonomik sınıf düzeyindeki insanlar olduğu için turistik getirilerinin ülke çapında ve yerel esnaf anlamında daha yüksek olacağını söylemek yanlış olmaz. Ülkemizin bu alana daha çok yatırım yapması ve özellikle Avrupa pazarına kendisini bu alanda tanıtmaya önemli bir adım olacaktır.

Ülkemizin dünyaya kıyasla bir diğer artışı genç ve yetişmiş insan gücü olmasıdır. Teknolojik açıdan ve tedavi seçenekleri açısından kendisini güncel tutan sağlık kurumlarımızla birlikte insan gücümüz de birleştiğinde pek çok gelişmekte olan ülkeyle rekabet edebilecek ve hatta onları geçebilecek düzeyde olduğumuz söylenebilir. Hijyen ve sterilizasyon koşullarına uymamız ve Avrupa'ya olan yakınlığımız bizi Tayland, Hindistan gibi Asya ülkelerinin önüne geçirebilecek bir avantajdır. Uluslar arası akreditasyon kuruluşları tarafından kabul edilmiş hastane sayısının artmasıyla bu alanda kabul edilebilirliğimiz de artacaktır.

³⁴Kostak, 2007; s130

2.1 Avrupa Birliği'nde Sağlık Turizmi

Sağlık turizminin dünyada hızla gelişen küreselleşme sürecinin sonuçlarından biri olduğu söylenebilir. Artık insanlar sağlık sorunlarını zrken, yalnızca kendi ülkelerindeki hekimleri ya da fiyatları değil; en iyi çözüm, en iyi fiyat yollarını düşünerek hareket etmektedirler. Sektör, hastanelerde beklenen uzun sıralar, yüksek maliyetler, hizmet kalitesi gibi sorunlar nedeniyle bilinçli tüketicilerin ve özellikle AB sürecinin tetiklediği ve hızla gelişmesini sağladığı bir turizm dalı haline gelmiştir.

Türkiye ise dil sorunu, bilgi ve tanıtım eksikliği, sistem/kültür farklılıkları ve profesyonel hizmet eksikliği vb. gibi nedenlerle bu avantajlardan tam anlamıyla faydalanamamaktadır.

Avrupa Birliği (AB) lkelerinde ortak bir sağlık sistemi ve politikası yoktur. Ancak her ülkenin sağlık haklarına riayet eden ve kendi koşullarına uygun bir sağlık hizmeti anlayışı vardır. Bu ülkelerde sağlık hizmetleri genel vergilerle ya da sağlık sigortalarıyla finanse edilmektedir. Makro düzeydeki sağlık politikalarını da Dünya Sağlık rgt ile birlikte tespit etmektedirler.

Scheres'e göre AB lkeleri arasında sağlık turizminin geliştirilmesi için yapılması gerekenler aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- lkeler ve doktorlar arasında iletişimin iyi sağlanarak sağlık bakım zinciri kurulmalıdır,
- Hastaneler maliyetleri konusunda objektif davranmalıdır,
- Doktorların aldığı ücret farklılıklarının engellenmesi gerekmektedir,
- Kişiler arasında beklentilerde ve iletişimde farklılıkların ortadan kaldırılması gerekmektedir.
- Operasyon sonrasında gerekli olan tedavilerin yapılabilmesi için evde bakım hizmetlerinin düzenlenmesi gerekmektedir.
- Hastanın, ihtiyaç duyduğunda gerekli verilere ulaşabilmesi sađlanmalıdır³⁵.

Avrupa Birliği'ne adaylık süreci devam eden Türkiye'nin, Avrupa Birliği sağlık politikalarına paralel şekilde kendi sağlık politikasını güncellemesi sağlık turizmi sektörünün rekabet açısından kuvvetli olmasına yarar sağlayacaktır. Avrupa Birliği vatandaşları

³⁵<http://www.ozelhastaneler.org.tr>.

sosyoekonomik düzeyi dünya ortalamasının üzerinde olan ve kültürel birikimi yüksek insanlardır. Bu popülasyona sağlık turizmi hizmeti verildiğinde standardın yüksek olması gerekmektedir. Ayrıca tedavi prosedürleri esnasında ve sonrasında hastaların sorularına tatminkar cevaplar verecek birikimi olan sağlık personelinin bulunması da şarttır. Ülkemizin tedavi standartlarını Avrupa Birliği standartları çerçevesinde yüksek tutmak, kendi vatandaşlarımıza verilen hizmetin kalitesini artıracak gibi; sağlık turizmi piyasasında da geçerliliğimizi artıracaktır.

Avrupa Birliği'nde temel insan hakları ile ilgili olarak 2000 yılında kabul edilmiş 54 maddeden oluşan bir düzenleme bulunmaktadır.³⁶ Bu 54 madde içerisinde hasta hakları ve sağlık hakları konusunda da düzenlemeler bulunmaktadır. 1 Ağustos 1998'de Sağlık Bakanlığı'nca yayınlanan genelge ile ülkemizde hasta hakları çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Bu genelgede hizmetten eşit faydalanma, sağlık kuruluşunu ve sağlık hizmeti alacağı personeli seçme, tedaviyi reddedebilme gibi pek çok başlık bulunmaktadır.³⁷ Hastaların hizmet alacakları ülkelerde o ülkenin kanunlarına tabi olacakları göz önüne alınırsa yerel uygulamalar ve düzenlemelerin hasta hakları konusunda en önemli etmen olduğu söylenebilir.

2.2 Türkiye'de Sağlık Turizmi

Türkiye'de son 5 yılda turizm sektöründe büyük bir yükselme yaşanmaktadır. Bununla birlikte turizm çeşitleri, sorunları, geleceği ve bu alandaki fırsatlar her geçen gün genişleyerek tartışılmaktadır. Turizm bir ülkeden diğer bir ülkeye birçok sebeple gelen insan hareketi olarak düşünürsek bu insanların sağlıklı yaşaması ve sağlık konusu içi içe olacaktır³⁸.

Bugün Türkiye'de uluslararası hastane akreditasyonu alanında dünyada kullanılmakta olan 5 adet sistemden en önemlisi olarak görülen Joint Commission International (JCI) akreditasyonuna sahip 47 sağlık kuruluşu bulunmaktadır. Bu rakam dünyadaki tüm akredite hastanelerin yaklaşık olarak %10'una karşılık gelmektedir. Türkiye ile kıyaslandığında Hindistan'da 16, Tayland'da 11, Singapur'da 16, Brezilya'da 23, Suudi Arabistan'da 33 tane JCI akredite hastane bulunduğu bilinmektedir³⁹.

³⁶ Hasta Hakları ve Sağlıklı Yaşam Derneği www.haksay.org

³⁷ www.hastahaklari.org

³⁸ "Türkiye'de Sağlık Turizmi ve Ortadoğu'daki Önemi" Sağlık Turizm Dergisi Eylül-Ekim 2008, sayı5, s.6

³⁹ Türkiye Medikal Turizmi Değerlendirme Raporu, 2012, s:29

Her yıl milyonlarca (2008’de 26 milyon) turist ağırlayarak çok önemli miktarda (2008’de 21 milyar dolar) gelir elde eden Türkiye (Kültür ve Turizm Bakanlığı), medikal turizmde de önemli gelişmeler sağlamıştır. Son yıllarda dünyanın farklı ülkelerinden çok sayıda hastanın tedavi için Türkiye'deki özel sağlık kuruluşlarını tercih ettiği görülmektedir. Bunun en önemli nedeni, orjin ülkelerde çağdaş yöntemlerle gerçekleştirilen tıbbi operasyonların ülkemizde de uygun fiyatlarla ve aynı kalitede yapılabilmesidir. Plastik ve estetik cerrahi, saç ektirme, göz ameliyatları, tüp bebek, açık kalp ameliyatı, deri hastalıkları, check-up, kanser tedavileri, kulak burun boğaz, diyaliz ve kalp-damar cerrahisi, jinekoloji, beyin cerrahisi, ortopedi, diş prosedürleri, spa, fizik tedavi rehabilitasyon gibi hemen her dal için gelen yabancı hastalar gerek düşük maliyet gerekse yüksek kalite ve teknoloji standartları nedeniyle Türk sağlık kuruluşlarını tercih etmektedir. Ancak, Türkiye’de sağlık turizmi için yapılmış milyarlarca dolarlık yatırımlara rağmen talep yeterli ve henüz istenen düzeyde değildir. Bunun nedeni de konuyla ilgili olarak yurt dışında tanıtımların az olması ve etkili bir satış ve pazarlama ağının kurulmamış olmasıdır⁴⁰.

Ülkemizin turizm konusundaki dünyada bilinirliğini kullanarak sağlık sektörünün tanıtımına katkıda bulunulabilir. Özellikle rehabilitasyon alanında ülkemizi tercih edecek olan hastalara turistik anlamda seyahatlerle birlikte tanıtım yapılması ve paket turistik seçenekler (rehabilitasyon hizmetine ek olarak turistik gezileri de içeren paketler) gibi uygulamalara gidilmesi sağlık turizmi sektörüne katkıda bulunabilir. Rehabilitasyon hizmeti alacak hastalar genel durum itibarıyla seyahat etmeye daha uygun hastalar olduğu ve tedavileri risk açısından daha düşük seviyelerde olduğu için ek turistik seçenekler ilgilerini çekmekte fayda sağlayabilir. Yukarıda da bahsedildiği gibi ülkemiz JCI akredite kuruluşların sayısı bakımından rekabette olduğu diğer ülkelere göre iyi bir konumdadır. Bu avantajımızın ön plana çıkarılarak yurtdışı tanıtımlarında kullanılması diğer ülkelerin önüne geçmemize yardımcı olacaktır.

⁴⁰Journal of Yasar University, 2009, s:2272

2.3 Türkiye'nin Sağlık Turizmi Alanında Avantajları ve Dezavantajları

Türkiye'nin sağlık turizmi potansiyelindeki avantaj sayılacak özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür⁴¹:

- Hastanelerin altyapıları ve donanımlarının yüksek kalitesi,
- Hekimlerin ve hizmet sunucularının eğitim ve deneyim düzeyinin batı ülkeleri standartlarında olması,
- Diğer ülkelere göre sunduğu fiyat avantajları,
- Özellikle bulunduğu coğrafi konum ve geleneksel turizm çekicilikleri (doğal ve tarihi)ve uzun süre seyahat engeli yaratmayan iklim koşulları,
- Yüksek standartlara ulaşan turizm tesisleri ve iyi yetişmiş yabancı dil bilen personel,
- Medikal ve sağlık turizminin diğer turizm türleri ile bütünleşebilmesi ve ortak tur programı yapabilme olanakları,

Yukarıdaki maddeleri incelemeye başladığımızda ilk olarak hastanelerin alt yapıları ve donanımlarındaki yüksek standartlardan bahsetmemiz gerekir. Ülkemizde gerek devlet hastaneleri, gerekse özel hastaneler dünya standartlarını yakalamış ve çoğu alanda da geçmeyi başarmış sağlık kuruluşlarıdır. Alt yapıdan başlayarak inşaat sektöründe ve otelcilik hizmetlerinde ülkemizin tecrübesi ve bu alanda yetişmiş elemanların yeterliliği Türkiye'nin sağlık turizmi sektöründeki rakiplerinin bir adım önünde yarışa başlamasını sağlamaktadır. Tıbbi donanımlar ve modern cihazlar konusunda dünyadaki gelişmeleri eş zamanlı takip eden ülkemiz, yurtdışında yetişmiş insan gücünün ve iletişim alanındaki gelişmelerin de etkisiyle çağa ayak uyduran ve tıp alanındaki yenilikleri anında takip edip uygulayan öncü bir ülke konumuna gelmiştir.

Ülkemizin bir diğer avantajı da yukarıda da bahsettiğimiz yetişmiş insan gücüdür. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren pek çok Türk doktor yurtdışında eğitim almış, ülkelerine geri dönerek tıp fakültelerini dünya standartlarına ulaştırmaya çalışmış ve tıp öğrencilerinin vizyonlarının gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Halen her yıl pek çok doktor, hemşire ve diğer sağlık personelleri yurtdışına eğitim ve deneyim kazanma amacıyla gitmekte ve akademik ortamlarına tecrübelerini aktararak dünyadaki gelişmeleri takip eden ve hedefleri olan nesillerin yetişmesine katkıda bulunmaktadır. Sağlık sektöründe başta doktor ve hemşire olmak üzere yetişmiş elemanların tecrübe ve deneyimleri de üst düzeydedir. Pek çok

⁴¹İçöz,2009;2274

tıp fakültesi ve devlet hastanesinde dünya standartlarına uygun tedaviler ve cerrahi prosedürler uygulanmaktadır. İnternet sayesinde tıp literatürünün daha kolay takip edilebiliyor olması da standart ve kabul edilmiş tedavi modalitelerinin dünya ile eş zamanlı ülkemizde de uygulanabilmesine olanak sağlamaktadır.

Sağlık turizmi alanında Türkiye'yi önemli kılan bir diğer olgu da gelişmiş ülkelere göre sunduğu fiyat avantajlarıdır. Batılı pek çok ülkede on binlerce dolara malolan operasyonlar ve medikal tedaviler ülkemizde çok daha uygun fiyatlara yapılabilmektedir. Buna ek olarak otelcilik hizmeti, güleryüzlü personel gibi artılar da eklenince; Türkiye önemli bir sağlık turizmi destinasyonu olarak ön plana çıkmaktadır.

Doğal turizm olanakları ve coğrafi konumu da Türkiye'nin sağlık turizminde avantajlı olduğu başlıklar arasındadır. Özellikle rehabilitasyon, nisbeten hafif cerrahi ve medikal prosedürler gibi ağır süreçler içermeyen tedaviler için ülkemizi tercih eden hastalar aynı zamanda seyahat amacıyla da ülkemizi tercih etmektedirler. Yabancı ülkelere gelen turistlerin tedavi paketleri ve tur programları içinde seyahat amaçlı seçenekler de yer almaktadır. Doğal güzellikleri, iklimi, tarihi eserleri ile Türkiye yıllardır süregelen turist potansiyelini sağlık turizmi alanında da göstermektedir.

Turizm alanında yıllardır dünyanın önde gelen ülkelerinden olan Türkiye, bu tecrübenin sonucu olarak yetişmiş ve yabancı dil bilen eleman konusunda da diğer ülkelere kıyasla bir adım öndedir.

Ülkemizin sağlık turizmindeki eksik kalan yönlerine değinmek gerekirse:

- Medikal turizm kavramının Türkiye için henüz yeni olması ve bu nedenle tam anlamı ile organize olunamaması,
- Sağlık kuruluşlarında medikal turizm ile ilgili yetişmiş uzman sayısının henüz yeterli sayıda olmaması,
- Konuya ilişkin aracı kuruluşların (seyahat aracı işletmeler) henüz bu alana yeteri kadar girmemiş olması ve bu konuda yurt dışında tanıtım-pazarlama çalışmalarının yetersizliği,
- Hastanelerimizin web sayfalarındaki yetersizlikler. Bu durum aynı zamanda tanıtım, reklam ve pazarlama alanında da önemli eksiklikler olduğunun da bir göstergesidir,

- Sağlık kuruluşlarının genelde büyük kentlerde yoğunlaşması nedeniyle medikal turizmle klasik turizm bölgelerinin entegre olarak sinerji yaratmaması.

Türkiye'nin sağlık turizmi sektöründe yukarıda belirtilen avantajlarına rağmen diğer ülkelere kıyasla geride olduğu noktalar da bulunmaktadır. Bu maddelerden ilki ülkemizin medikal turizm kavramına henüz tam anlamıyla alışmış olmamasıdır. Seyahat turizmi ve otelcilik hizmetleri alanında uzun yıllara dayanan tecrübesi nedeniyle avantajlı durumda olmasına rağmen, sağlık kuruluşlarının dünya standartlarına ulaşması ve sağlık turizmi konseptinin oturmasının zaman alması nedeniyle organizasyon konusunda sorunlar yaşanabilmektedir. Sağlık kuruluşlarının standartlarının yükselmesi ve yıllar içerisinde kazanılacak tecrübeler ile bu sıkıntılar aşılabılır.

Otelcilik alanındaki yetişmiş eleman sayısı ve niteliği yeterli olan; buna ek olarak doktor, hemşire gibi sağlık personellerinin de dünya standartlarını yakalamış olduğu ülkemizde medikal turizm alanında yetişmiş personel konusunda eksiklikler olduğu görülmektedir. Turizm alanındaki yetişmiş personel kadroları sağlık turizmi sektörüne yönelik verilecek eğitimler sonrası bu alanda yetkin kişiler haline geleceklerdir. Ülkemizin sağlık turizmi sektöründeki potansiyeli gözönüne alındığında, devlet politikası olarak öncelikli ele alınması gereken konulardan birisi sağlık turizmindeki personel açığının ve organizasyon eksikliğinin giderilmesi olmalıdır.

Bir diğer eksikliğimiz de turizmin olmazsa olmazı reklam unsurudur. Ülkemizin sağlık turizmi alanındaki potansiyelini uluslar arası alanda tanıttak kampanyaların Kültür ve Turizm Bakanlığı öncülüğünde planlanarak hayata geçirilmesi Türkiye'nin sektördeki tanıtımı adına çok önemli bir adım olacaktır. Özellikle kuvvetli yönlerimiz olan doğal kaynaklarımız, turizm sektöründe tecrübemiz ve yetişmiş kalifiye elemanlarımıza tanıtımlarda ağırlık verilmesi rakibimiz olan ülkelere göre ön plana geçmemize yardımcı olacaktır. Sağlık kuruluşlarımızın internet sitelerindeki yetersizlikler de reklamcılık eksikliği kapsamında ele alınabilecek bir eksikliklerdir.

Ülkemizdeki iç göç hareketleri ve büyük kentlerdeki nüfus artışına paralel olarak sağlık kuruluşları da özellikle üç büyük şehrimizde yoğunlaşmıştır. Doğal turizm alanlarımıza ve turistik merkezlere yakın konumlarda sağlık turizmi sektöründe söz sahibi olabilecek sağlık kuruluşlarının azlığı da zayıf bir nokta olarak değerlendirilebilir. Son yıllarda özellikle özel sektör girişimiyle sahil şehirlerinde artan uluslar arası standartlardaki hastane sayısı ile Türkiye'nin bu açığını kapatmaya başladığı söylenebilir.

Türkiye'nin sağlık turizmi pazarındaki payını artırabilmesi için öncelikle mevcut pazarlarına yönelik araştırmalar yapmalı, ayrıca potansiyel hedef pazar olacak ülkelerde de sağlık turizm hizmetlerini pazarlamalıdır. Sağlık turizminde devlet-özel işbirliğinin sağlanması, yasal düzenlemelerin yapılması, sağlık turizmi çeşitlerine yönelik farklı politikaların oluşturulması, doğru fiyat ve dağıtım politikalarının uygulanması, Türkiye imajının güçlendirecek kampanyalarda sağlık turizmi ürününün tanıtılması gerekmektedir⁴².

BÖLÜM 3. SAĞLIK TURİZMİNİN ÇEŞİTLERİ

Sağlık turizmi; hedef pazardaki turistlerin ihtiyaç ve beklentileri, tedavi şekilleri, kullanılan kaynakların farklılığı ile dört çeşide ayrılmaktadır:

- Medikal (tıbbi) turizm,
- Kaplıca (termal) turizmi,
- Yaşlı bakımı ve engelli bakım turizmi,
- Spa ve Wellness (sağlıklı yaşam) turizmidir.

3.1 Medikal (Tıbbi) Turizm

Medikal turizm, tedavi amacıyla başka ülkelere yapılan seyahatlerdir. Gelişmiş ülkelerde sağlık hizmetlerinin fiyatlarının yüksek oluşu ve uzun bekleme sürelerinin verilmesi gibi nedenlerle hastalar uzun mesafedeki pek çok ülkeye yüksek standartlardaki medikal uygulamalar nedeniyle seyahat etmektedirler. Öncelikle amaç "tedavi" olmakla birlikte hastalar; konaklama, yiyecek-içecek, ulaşım, seyahat programları gibi turizm sektörünün sağladığı hizmetlerden yararlanmaktadırlar⁴³.

Medikal turizm, tıbbi tedavi almak için diğer ülkelere seyahat etmek ile ilgili bir turizm türüdür. Medikal turizmde hasta, tedavi ile eş zamanlı olarak ziyaret ettiği ülkenin turizm çekiciliklerini de deneyimleme olanağı bulabilmektedir. Neredeyse hiç bekleme zamanının olmaması, yüksek kaliteli ve düşük maliyetli tıbbi hizmetin istenildiği an alınabilmesi, gelişmiş ülkelerdeki sağlık hizmetleri maliyetinin hızla yükselmesi, uluslararası seyahat olanaklarının kolaylaşması ve ekonomik hale gelmesi, küresel ekonomide kur problemlerinin asgari düzeyde olması, dünyanın birçok ülkesinde sağlık hizmetlerinde en son

⁴²Sağlık Turizmi, Prof. Dr. Dilaver Tengilimoğlu, 2013 s.57

⁴³Sağlık Turizmi, Prof. Dr. Dilaver Tengilimoğlu 2013, s.58.

teknolojinin kullanılmakta olması ve tedavi merkezlerinde yüksek kalite standartlarının uygulanmakta olması ve kanıtlanmış sağlık güvenliği uygulamalarıyla bazı gelişmekte olan ülkelerin öne çıkıyor olması, medikal turizmin gelişimine katkı sağlanmaktadır. Artık daha çok insan, ülkesine kıyasla daha az para vererek, hoş vakit geçirme olanakları bularak ve güvenli bir şekilde tedavi olabileceği -bir taşla iki kuş vurabileceği- yurtdışı destinasyonlara seyahat etmektedir⁴⁴.

3.1.1 Medikal (Tıbbi) Turizm Tanımı

Sağlık amacıyla başka bir ülkeye gitme eylemi; uzun yıllardır söz konusu olmakla beraber, ulaşım şartlarının kolaylaşması, hava yoluyla ulaşımın yaygınlaşması ile turizm ve sağlık sektörünün yerleşmiş olguları arasına girmiştir. Geçmişle günümüz sağlık turizmi arasındaki tek fark, geçmişte maddi durumu iyi olan insanların ülkesinde olmayan tedaviler için daha gelişmiş ülkelere gitmesiydi.

Günümüzde ise ekonomik sebeplerden dolayı bu hareketin yönü sağlık alanında belirli standartları yakalamış ancak ülke olarak gelişmekte olan ülkelere doğru yön değiştirmiştir. Özellikle 90'lı yıllar sağlık turizmi için dönüm noktası ve bu hareketin yön değiştirdiği zaman dilimi olmuştur. Daha önceleri sağlık turizminin ana başlığını termal turizm oluştururken, günümüzde sağlık alanındaki gelişmeler, ülkelerin bu alanda akreditasyona verdikleri önem ve medikal turizmde yaşanan büyüme ve hareketliliğe bağlı olarak, medikal turizm sağlık turizmin en önemli kolu haline gelmiştir. Medikal turizm; sağlık kurumlarında sunulan cerrahi, tıbbi müdahale ve tedavileri içeren hizmetlerden yararlanmak üzere kişilerin kendi ülkesinden farklı bir ülkeye ziyaretini gerektiren turizm hareketidir.

Medikal Turizm: Medikal turizm; genel olarak cerrahi veya özel uzmanlık gerektiren tıbbi müdahaleleri içeren uygulamalara ihtiyaç gösteren hastalara "maliyet etkin" özel tıbbi bakım verilmesi amacıyla turizm endüstrisi ile işbirliği yapılmasıdır. Bu süreçte hem sağlık sektörü hem de turizm sektörü rol almaktadır⁴⁵.

Medikal Turist: Öncelikle yaşadığı ülkede çeşitli sebeplerle bulamadığı sağlığını diğer ülkelerde arayan kişidir. Medikal turist; sağlık hizmetlerinin yanı sıra boş zaman, eğlence,

⁴⁴Srivastava, 2006.

⁴⁵Aysun Şebnem Kiremit, Turizmin Gelişiminde Bir Alternatif Olarak Medikal Turizm: Bir Sağlık Kuruluşunda Araştırma, Yüksek Lisans Tezi Ankara, 2008, s.4

spor ve eğitim gibi faaliyetler yoluyla ev ve iş meşguliyetlerini ortadan kaldırmak üzere, mevcut sağlık sorunlarını ortadan kaldıracak ürün ve hizmetleri satın alır⁴⁶.

Medikal turizm işini etkili ve verimli bir biçimde gerçekleştirebilmek için temelde üç unsurun varlığı gerekli olmaktadır. Bu üç unsurun varlığı, uyumu ve işletilmesi var olan potansiyelin etkili kullanımını da beraberinde getirmektedir. Bu unsurlardan birisi turizm olanakları (iklim, doğa, tarih, vb), diğeri sağlık hizmetleri olanakları (hastaneler, personel, teknolojik imkânlar, uzmanlıklar, uygun fiyatlar, vb) ve üçüncüsü de müşteri ile sağlık turizmi sektörünü buluşturacak profesyonel organizasyonların varlığıdır⁴⁷. Diğer taraftan medikal turizmde işin sağlık boyutu çok büyük önem arz etmektedir. Kurumların bu alanda hizmet sunabilmesi için modern düzeyde teknik donanıma ve kalifiye iş gücüne sahip olması gerekir. Ayrıca; iletişim, tanıtım ve pazarlama konularında da yeterlilik sağlanmalı, yabancı dil bilen personellerle her adım güçlendirilmeli ve ilgi çekecek organizasyonlarla hem sağlık hem de turizm hizmetlerinde müşteri memnuniyeti kazanılmalıdır.

3.1.2 Medikal Turizmin Nedenleri

Dünyada yaşanan küreselleşme süreci, ülke sağlık sistemlerinde yaşanan problemler (örneğin uzun bekleme listeleri ve yükselen maliyetler, hizmetlerde kalite problemleri), tüketicilerin bilinçlenmesi ve Avrupa Birliği (AB) gibi dinamiklerin bir sonucu olarak hızla büyüyen bir sektör olan sağlık turizmi çok genel anlamda hem tatil hem tedavi unsurlarını içeren bir kavramdır. Günümüzde dünya sağlık turizminden en büyük payı alan ülkelerin başında Hindistan gelmektedir. Her yıl yaklaşık olarak Hindistan'a 150.000 medikal turist gitmektedir. Hindistan sağlık sektöründe her yıl %30'luk bir büyüme olduğu kaydedilmekte ve 2012 yılında yıllık sağlık turizm gelirinin 1,2 milyar pound olması beklenmektedir. Bu popülaritenin temel nedeni bu turizm potansiyelini önce görmeleri, düşük maliyetle çalışmaları ve iyi tanıtım yapmalarıdır. Hindistan'ın eski bir İngiliz sömürgesi olması da İngiltere'de daha olumlu tanınmalarını sağlamaktadır. Hindistan'ın son yıllarda genel olarak ekonomik anlamda göstermiş olduğu kayda değer gelişmeyi de göz ardı etmemek gerekir⁴⁸.

⁴⁶Kiremit, a.g.e, s.5

⁴⁷T.C. Çubuk Kaymakamlığı, http://cubukalternatifiturizm.com/Turkiyede_Medikal_Turizm_Hizmetleri.htm, Türkiye'de Medikal Turizm Hizmetleri

⁴⁸Kiremit, 2008; 31

Medikal turizm nedenleri incelendiğinde ilk etapta yüksek maliyetli medikal ve cerrahi tedaviler akla gelmektedir. Gelişmiş ülkelerde tedavi maliyetlerinin yüksek olması ve bazı gelişmiş ülkelerde tedavi bekleme sıralarının uzun olması bu ülkelerdeki hastaları sağlık turizmi alanına itmektir.

Bir diğer sebep olarak doğal koşullar nedeniyle ülkesinde gerekli tedaviyi alamayan hastalar gösterilebilir. Kaplıca, termal tesisler gibi doğal zenginliklere bağlı olan turizm tesislerinden yararlanmak için hastalar başka ülkelere seyahat etmektedirler. Aynı zamanda iklim koşulları da bu seyahatlerin önemli bir sebebini oluşturur. Bireyler hem bu doğal imkanlardan faydalanmak, eş zamanlı olarak da turistik seyahatlerini yapmak amacıyla başka ülkelerde tedavi görmeyi tercih etmektedirler.

Hastaların mahremiyet düşüncesi de medikal turizmin nedenleri arasında sayılabilir. İnfertilite tedavisi, madde kullanımı sonrası rehabilitasyon, estetik cerrahi işlemleri gibi tedavi süreçlerini hastalar kendi çevresinden ve yaşadığı ortamdan gizlemek isteyebilir. Bu sebeple başka bir ülkede tedavi görmeyi kendilerine daha uygun bulabilirler.

3.1.3 Dünya’da ve Türkiye’de Medikal Turizm

Coğrafi olarak ve turistik açıdan Türkiye’nin konumu, medikal turizmi için büyük avantajlar taşımaktadır. Türkiye potansiyeli yüksek olan ve her yıl gelişerek yeni açılımların yapıldığı, sağlık turizminin arttığı bir ülkedir. Türkiye’nin adı akredite olmuş hastanelerin yeni projeleri ile yurtdışında yankı bulmaktadır. Türkiye medikal turizm faaliyetleri için gerekli olan tüm imkanlara sahiptir. Bunların en başında tıbbi hizmet veren hastanelerin teknoloji ve insan gücü altyapısının iyi olması ve bunların yanı sıra gerek coğrafi konumu, gerek doğal, kültürel ve tarihi güzellikleriyle sahip olduğu turistik zenginlikler gelmektedir. Özellikle özel hastanelerin sayısındaki artışla birlikte sağlık sektöründe sunulan hizmetin kalitesinin, uzman doktor ve sağlık personelinin, teknolojik imkanların da artmasının Türkiye’nin medikal turizmde ön plana çıkmasını sağlayacağı ve rakip ülkelerin önüne geçeceği düşünülmektedir⁴⁹.

Ülkemizde iş gücü ve hizmet üretim maliyetlerinin de düşük olması nedeniyle hizmetlerde oldukça ekonomik fiyatlarla, hemen hemen hiç beklemeden yararlanmak

⁴⁹Akdu,SA.,a.g.e.,s.1

mümkündür. Bugün ABD’de diş tedavisinde implant uygulamaları için bekleme süresi 6-8 hafta arasında değişirken, İngiltere’de bir kalça protezi için 4-5 ay gibi süreler beklemek gerekmektedir. Ülkemizde hiç bekleme süresi bu hizmetleri 7-10 gün içerisinde, yüksek kalitede ve ekonomik bir fiyatla elde edilebilmektedir. Özellikle yurtdışında yaşayan ve sayıları azımsanmayacak kadar çok olan gurbetçilerimizin çeşitli kültürel ve ailesel nedenlerle kendi ülkelerinde tedavi olmak istedikleri bir gerçektir ve bu da ülkemiz için iyi bir reklam aracıdır⁵⁰. Medikal turizmde bir kişinin yurtdışına gitmesinin sebeplerinden ilk ve en önemlisi fiyattır. Türkiye’deki medikal işlemlerin Amerika ile kıyaslandığında %60-80 arasında bir tasarruf sağlandığı görülmektedir. Bazı seyrek durumlarda bu durum %90’lara çıkmaktadır⁵¹.

Türkiye bugün kalp hastalıkları, estetik ve diş operasyonları kapsamında yurt dışına seyahat eden hastalar için önemli ülkeler arasındadır. Örneğin; Amerikalıların Türkiye’yi tercih etmelerinin en önemli nedeni, tedavi masraflarının çoğunlukla kendi ülkelerindeki fiyatlardan daha düşük olmasıdır. Amerika’da By-pass ameliyatının fiyatı 70000-133000\$ arasındayken Türkiye’de 24500\$ civarında, yüz kaldırma operasyonu 10500-16000\$ arasındayken Türkiye’de 8000\$’dır⁵². Başka kaynaklarda da değişik tedavilerin değişik ülkelerde yapılaş fiyatları farklı şekilde verilmiştir. Medikal turizm sektöründe uluslararası akreditasyon gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Özellikle Avrupa’da yaşanan nüfus, bazı hastalıklar için 6 ay ile 1 yılı bulan tedavi bekleme süreleri açısından bakıldığında, akredite olan sağlık kuruluşlarımızın artan sayısı, ülkemiz sağlık turizmi potansiyelinin her alanda artıracak bir gelişmedir. Türkiye’de JCI ile akredite edilmiş hastane sayımız 50’ye ulaşmaktadır⁵³.

Tüm bunlarla birlikte Türkiye’nin diğer tercih edilme ve rekabet avantajları aşağıdaki gibi sıralanabilir⁵⁴:

- Hastanelerde altyapı ve donanım yüksek kalitesi,
- Ulusal akreditasyon belgesi (JCI) almış hastane sayısının artması,
- Doktor ve sağlık hizmeti verenlerin Avrupa standartlarına eşit yüksek seviyedeki deneyimleri,
- Fiyat avantajları,

⁵⁰Bozkurt,H.(2008) ”Sağlık Kriz Dinlemiyor” Sağlık Turizmi Bülteni,Kasım-Aralık 2008.Sayı:6,s.22

⁵¹Moody, Michael J .(2008) ”Medikal Turizm” Sağlık Turizmi Bülteni, Eylül-Ekim 2008,Sayı:5,s.17

⁵²Sağlık Turizmi Bülteni, Mayıs 2010

⁵³Özsarı, Haluk.(2009), ”Medikal Turizmde Akredite Olan Kuruluşlar” Türkiye Sağlık Turizmi Rehberi 2009,s.27

⁵⁴Çevirme, Filiz. (2008) ”Global Ekonomik Kriz Sağlık Turizmini Artırıyor” Sağlık Turizmi Bülteni, Kasım-Aralık 2008. Sayı :6s.10

- Ülkenin doğal ve tarihi zenginliği,
- Avrupa ve Ortadoğu arasında bir köprü olması,
- Kaliteli turizm yönetimi,
- İyi bilinen misafirperverliği,
- Otelcilik hizmet kalitesi,
- AB Müzakere sürecinin devam diyor olması,
- Nekahat döneminde hasta ve ailesine paket tatil olanakları,
- Paket program çeşitliliğinin yeterince olması.

3.2 Termal Turizm

Ülkemiz plajlar, tarihi eserler, kayak merkezleri, nehirler,yaylalar gibi sayısız doğal-tarihi kaynaklarıyla farklı beklentilere sahip kişilere imkan sunan yerüstü harikaları ile büyük potansiyeli barındırmaktadır.Bunlarla birlikte yer altı su kaynakları da yüzyıllardır insanlar için alternatif bir tatil imkanı oluşturmaktadır.

Zengin mineral içeren yer altı sularının dinlenme ve sağlık amaçlı kullanımı tarih boyunca bilinmektedir. Kaplıcaların sağlığı koruma,geliştirme,tedavi ve rehabilitasyon amaçlı modern kullanımı ise ülkemiz de dahil olmak üzere Avrupa, Asya, Afrika ve Güney Amerika'da son on yılda bilimsel bilgi birikimiyle giderek güçlenen yaygın bir yaklaşım halini gelmiştir.Halk arasında ılıca/ kaplıca gibi isimlerle anılan bu kaynaklar turizm sektöründe de termal turizm veya kaplıca turizmi olarak bilinmektedir⁵⁵.

Termal Turizminin Tanımı: “Term sözcüğü, latince sıcak anlamına gelen thermos sözcüğünden gelmektedir. Romalılar zamanında önceleri halk banyoları anlamında kullanılan term sözcüğü daha sonraları su alınan yer anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Doğal sıcak sular için thermal-(termal), suları sıcaklık özelliğini belirtmek için thermique (termik), doğal sıcak su kaynaklarının incelenmesi ve sağlık amacıyla yararlanılması amacıyla düzenlenmesine ise, thermalizme (termalizm) denmektedir.”⁵⁶.

Kaplıcalara yönelik yapılan turizmlerde psikolojik ve fiziksel şikâyetleri var olan kişilerin buldukları yerlerden farklı yerlere tedavi talepleri termal turizmin doğmasını sağlamıştır. Sosyal kültürel çevre imkanları ve termal suların şifa özellikleriyle beraber uzman

⁵⁵Memiş, Emel (2009), ”Kaplıca Turizminde Yiyecek İçecek Hizmetleri” Sağlık Turizmi Bülteni, 2009 Mayıs-Haziran Sayı:9, s.14

⁵⁶N.Kahraman, Türkiye’de Sağlık Turizmi, Ankara, 1978, s. 5

hekim kontrolünde diğer destek tedavilerden de faydalanarak, dinlenme, rekreasyon, eğlence, beden eğitimi vb. hizmetlerin yanında; sağlıklarını korumak, zinde kalmak veya rehabilitasyon sürecini burada geçirmek isteyen kişiler termal tesislerden yararlanmaktadır. Arz ve talebe göre oluşan bu hareketler termal turizmi oluşturmaktadır

Termal turizm veya kaplıca turizmi; mineralize termal su banyosu, içme, inhalasyon, çamur banyosu gibi çeşitli türdeki yöntemlerin yanında, iklim kürü, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi, diyet gibi destek tedavilerin birleştirilmesi ile yapılan kür (tedavi) uygulamaları için meydana gelen turizm hareketi olarak tanımlanır. Bu uygulamaların yapıldığı tesislere ise Termal Kür Merkezi veya Kaplıca Tedavi Merkezi denilmektedir.

3.2.1 Termal Turizmin Tanımı ve Kapsamı

Şifalı suların ne zaman kullanılmaya başlandığı ile ilgili kesin bir tarih olmasa da Yunan Tıp Tanrısı Aesculapius'un suyla tedavi inancına kadar dayanır. Ayrıca antik çağlarda, sıcak maden sularının tedavi amacıyla Mezopotamya, Mısır ve Afrika uygarlıklarında da kullanıldığı bilinmektedir. Kaplıca tedavisinden bilimsel olarak ilk bahsedenler ise Yunanlılardır. Ünlü Romalı hekimler Celsus (M.S.3-64) ve Galen (M.S.130-201), suyun tedavideki öneminden bahsetmişlerdir. Bunun yanında eski Yunan yazarı olan Herodot (M.Ö.425-485) ve eski Yunan hekimi Hipokrat (M.Ö.460-377), eserlerinde ilk defa kaplıca tedavisinden ve kaplıca tedavisinin kurallarından söz etmektedirler. Hippocrat suları özelliklerine göre durgun sular, yağmur suları ve doğal sıcak sular olmak üzere 3 gruba ayırmıştır. Doğal sıcak sulardan birçok hastalığın tedavisi için faydalanmıştır. Hippocrat'a göre sıcak sular, basit bir hijyenik araç olmaktan öte sağlık amacı ile kullanılması gereken özel bir öneme sahipti. Çünkü çoğu hastalığın sebebi, bedenin dengesiz olmasıydı ve budengeyi yeniden kurmak sağlık için önemli idi. Bu sebeple Hippocrat bol yürüyerek terlemeyi, kaplıca sularında yıkanmayı ve masajı önermiştir⁵⁷.

Termal turizm; termal suyun çıktığı bölgelere kurulan tesislere gidilerek farklı termal uygulamalarla beraber destek tedavilerle bozulan sağlığın iyileştirilmesi veya sağlığın daha da geliştirilmesini amaçlayarak yapılan turizm çeşididir. Suyun çeşitli biçimlerde kişiye uygulanmasıyla, bazı rahatsızlıkların ortadan kalkması söz konusu olabilmektedir. İçme, ılıca, kaplıca ve benzeri tesislerde, hem bazı bedensel hastalıklar tedavi edilmekte hem de

⁵⁷Tolga Çetinkaya, Sağlık Turizmi Açısından Bursa İlinin Pazarlanabilirliği Konusunda Sağlık Çalışanlarının Görüşlerinin Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2010, s.28

insanların psikolojik olarak kendilerini daha rahatlamış hissetmeleri sağlanmaktadır. Doğal su kaynaklarında yapılan analizler, su içinde birçok mineral ve elementin bulunduğunu göstermektedir. Doğal suların (termal suların) ya doğrudan ya da havuzlarda bekletilerek insanların yararına sunulmasıyla su ile tedavi sağlanmaktadır. Tıp otoriteleri, termal suyun tedavi edici özelliğinin yanı sıra bağışıklık sistemini kuvvetlendirici, hastalıkları önleyici ve suyla yapılan uygulamalarla kişiyi rahatlatıcı ve zindeleştirici etkilerinin olduğunu benimsenmiştir⁵⁸.

Sağlık nedeni ile turizme katılma aşağıda belirtilen biçimlerin doğmasına neden olmuştur.

- Klimatizm:Açık ve temiz havanın şifa verici etkisinden yararlanmak için, dağ istasyonlarında ve deniz kenarlarında uygulanan bir tedavi yöntemidir.
- Üvalizm:Bazı yörelerin belli başlı ürünü olan meyve ve sebzelerle yapılan kür (tedavi) yöntemi ya da bu ürünlerin kullanımının bundan hoşlananlara sunulmasıdır.
- Termalizm:Kaplıca, ılıca, içmeler gibi şifalı doğal su kaynaklarının sağlık kurallarına uygun bir biçimde tedavi aracı olarak kullanılmasıdır.

Termal turizm ile ilgili diğer kavramlar ise şunlardır⁵⁹:

- Balneoterapi: Mineral termal sularla yapılan kür uygulaması.
- Talassoterapi: Deniz suyu ve güneşten yararlanılarak yapılan kür uygulaması.
- Hidroterapi: Tatlı suyla yapılan kür uygulaması.
- Speleojerapi: Mağara ortamından yararlanılarak yapılan tedavi türü.
- Peloidoterapi: Çamur tedavisidir.

Sağlık Turizminin temelini teşkil eden kaplıca ve içme kaynaklarının zenginliği bakımından Türkiye dünyanın sayılı ülkeleri arasında yer almaktadır. 46 ilimizde 1.400 dolayında kaplıca içme ve maden suyu kaynağının olduğu ve kaynak zenginliği açısından dünyada 7. sırada yer aldığı bilinmektedir. Ülkemizde uzun yıllardan beri yerleşmiş olan otelcilik kültürü son dönemlerde kaplıca sektörüne de yansımış ve termal tesis olanağı bulunan yerlerde pek çok sayıda beş yıldızlı otel dahil yüksek standartlarda tesisler hizmete açılmıştır. Turizmin her alanında olduğu gibi bu alanda da en önemli basamak tanıtım

⁵⁸Cemal Güvenç, Türkiye'deki Termal Turizm Tesislerinin Planlama ve Tasarım İlkelerine İlişkin Bir Model Önerisi, Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s.4

⁵⁹Dilaver Tengilimoğlu, H.Dilek Sevin, Bilal Ak, "Türkiye'de Sağlık Turizminin Geliştirilmesi", www.saglik.gov.tr

basamağıdır. Tesislerimizin olanaklarını yurtdışında tanıtmak ve buradaki tur şirketleri ile sürekli iletişim halinde olmak gereklidir.

3.2.2 Türkiye’de Termal Turizm

Türkiye’deki termal turizmin mevcut durumu incelendiğinde; kaplıcalar güzelleşmek, daha sağlıklı olmak, stresten uzaklaşmak, bedeni ve aklı dinlendirmek için yaygın olarak kullanılmaktadır. Türkiye’de yaklaşık 1.500 termal su kaynağı bulunmasına rağmen bu potansiyelin yaklaşık %5’inin kullanılabilir olması büyük bir değer kaybına yol açmaktadır. Turizm Bakanlığı verilerine göre 20 ilde toplam 34 termal merkez bulunmaktadır. Ülke genelinde 240 civarında tesis olmakla birlikte uluslararası standartlardaki tesis sayısı çok azdır. Yatak kapasitesi açısından bakıldığında ise Turizm İşletme Belgesi almış 7.806 yatak, Turizm Yatırım Belgesi almış 2.049 yatak bulunmaktadır. Bu veriler termal kaynakların gerektiği şekilde değerlendirilemediğini ortaya koymaktadır (An-Deva Sağlık Grubu, 2004:16).

Türkiye termal kaynakların zenginliği bakımından dünya çapında yedinci sıradadır. Avrupa’daysa kaynak miktarı bakımından birinci, tesis kür programları noktasında ise üçüncüdür. “Ülkemizde varolan potansiyel termal kaynakların daha verimli olması için, geleneksel hamam ve kaplıca kullanılmasından değişik bir algı ve tutum geliştirmek istenilmektedir. Termal Turizminin ilerlemesi için kür merkezi, kür parkı ve konaklama organizasyonu oluşturan tesisleri içinde barındıran uluslar arası ölçütlere haiz kaliteli kaplıcaların miktarı ile turizm kazancı ve turist miktarının çoğaltılması amaçlanmaktadır. Sağlık turizmdeki anlayış, şifalı suların banyo maksatlı kullanımı haricinde tedavi, sağlığı koruma, geliştirme, eğlence, dinlenme ve spor merkezleri gibi olanakların bulunduğu ve bütün yıl süresince çalışabilecek merkezler kurmaktır.”⁶⁰.

Termal turizmin sağladığı imkânlardan bir kısmı şunlardır:

⁶⁰Sağlık Bakanlığı, Sağlık Turizmi El Kitabı, Ankara, 2012, s. 118

- Turizmi yıl boyunca yayma imkânı,
- Kaplıcalarda yüksek doluluk oranının sağlanması,
- Yüksek iş gücü yaratılması,
- Farklı turizm çeşitleriyle çabuk entegre olarak bölgesel istikrarlı turizm büyümesinin sağlanması,
- Termal tesislerde insan sağlığını iyileştirici hedefleriyle birlikte sağlığı koruma, eğlence ve dinlenme imkanlarının da var olması,
- Kür merkezi organizasyonu bulduran kaplıcaların maliyetini hızla geri kazandıran karlı ve rekabet gücü olan yatırımlar olmasıdır.”⁶¹.

3.2.3 Türkiye’de Termal Turizm Uygulamaları

Türkiye’de uygulanan termal turizm uygulamaları şu şekilde sıralayabiliriz⁶²:

- Kür:Tedavi etkeninin belli dozda, seri halde, düzenli aralıklarla, belli sürelerde tekrarlanarak verilmesi ile uygulanan tedavi yöntemidir.
- Kaplıca Tedavisi:Toprak,yer altı ve deniz kaynaklı mineralli sular, gazlar, peloidler (çamurlar) ve iklimsel unsurlar gibi doğal tedavi unsurlarının yöredeki iklim olanakları ve gerekli görülen diğer tedaviler ile birlikte kür tarzında uygulandığı bir tedavi sistemidir.
- Balneoterapi: Termomineral sular, peloidler ve gazlar gibi doğal tedavi unsurlarının banyo,içme ve inhalasyon (sulama) yöntemleri ile kür tarzında tedavi amaçlı kullanılmasıdır.
- İnhalasyon Uygulamaları:Termomineral su zerrecikleri ile yapılan solunum uygulamalarıdır.
- İçme Kürleri: Mineral sular ile kaplıcalarda ya da yaşanan yerlerde yapılan içme kürleridir.
- Peloidterapi: Doğal, jeolojik ve/veya biyolojik olaylar sonucu oluşan organik ve /veya inorganik maddeler olan peloidlerin bir balneoterapi yöntemi olarak kullanılması olarak bilinmektedir.

⁶¹Termal Turizm, <http://www.saglikturizmi.gov.tr>

⁶²Sağlık Turizmi Rehberi, 2009 s:90

- Klimaterapi: Hava sıcaklığı, nem, rüzgar şiddeti ve hızı, güneş ısınımı ve benzeri iklimsel faktörlerin sistematik ve dozlaşmış kür tarzında uygulanmasıdır.
- Talassoterapi: Termomineral sular ile yapılan yıkama, duş ve dökme gibi uygulamalardır. Ayrıca , her birey için özel olarak düzenlenen ve ideal olarak amaca uygun inşa edilmiş havuzlarda gerçekleştirilen, sinir-kas-iskelet sistemiyle ilgili fonksiyonları geliştirme-iyileştirme amaçlı bir havuz tedavi programı olarak da tanımlanmaktadır.
- Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon: Kaplıca tedavisinde kullanılan elektroterapi, egzersiz tedavileri masaj ve diğer yöntemlerdir.
- Medikal Tedavi: Kaplıca tedavisi sırasında hastaya lokal veya sistemik olarak uygulanan ilaç tedavi yöntemidir.
- Destek Uygulamalar: Sağlık eğitimi, diyet uygulamaları, günlük yaşam aktivitelerinin düzenlenmesi, davranış değişikliği eğitimleri ve psikolojik destek yöntemleridir.

Termal turizmin sağladığı en önemli avantaj: turizmin mevsimsellik özelliğini ortadan kaldırması, turistik açıdan gelişme potansiyeline sahip bölgeler için fırsat yaratması, konaklama işletmelerinde yüksek doluluk oranları sağlaması, istihdam yaratması, turizmin çeşitlendirilerek farklı hedef pazarlara girebilmesidir.

3.2.4 Türkiye’de Termal Turizmin Geliştirilmesi

Termal turizmin geliştirilmesi için yapılması gerekenleri şu şekilde sıralabilir:

- Kullanılması düşünülen yöresel termal, mineralli su veya peloid kaynaklarının, fiziksel, kimyasal analizleri yapılmalı ve bilimsel temelde kaplıca tedavisinde kullanım olanakları üzerine tıbbi balneolojik değerlendirme raporları hazırlanmalıdır.
- Kaplıcalarda kurulacak tesisler, doğal yöresel şifalı kaynakların nitelikleri ve balneolojik değerlendirme raporları temelinde, uygun ve rasyonel şekilde ve bilimsel kullanımlarına yönelik organize edilmelidir.
- Kaplıcalarımızda, bilimsel ve çağdaş kaplıca tıbbi kavramının geliştirilmesi için balneolojik kaynakların olumlu etkileri ve çeşitli hastalıkların tedavisindeki etkililiği, yapılacak kaliteli bilimsel araştırmalarla kanıtlanmalıdır.
- Türkiye’nin acil gereksinimi olan kaplıca hekimliği uzmanlarının yetiştirilmesi ve kaplıcalarda bilimsel araştırmaların yürütülmesi için alt yapı sağlanmalıdır.

- Balneolojik kaynakların yoğun olarak bulunduğu bölgelerdeki tıp fakültelerinde, Tıbbi Ekoloji ve Hidroklimatoloji Anabilim Dalları ve bunlara bağlı kaplıca klinikleri kurulmalıdır.
- Kaplıca ve Talasso tesislerinde mutlaka Tıbbi Ekoloji ve Hidroklimatoloji Uzmanı yani kaplıca uzmanı hekim istihdam edilmelidir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Sağlık Turizminin gelişmesi adına önemli adımlar atmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığının çalışmalarında Sağlık Turizmi kapsamında Kaplıca (termal) Turizmin önemi büyüktür. Türkiye Turizm Stratejisi 2023 çalışmasında, Kaplıca Turizmine önem verildiği görülmektedir⁶³.

Troya, Frigya ve Afrodisya bölgelerinin her biri termal ve kültür temalı bölgesel varış noktası olarak geliştirilecek, termal ve kültür turizmi kapasitesinin alternatif turizm türleri ile bütünleşmesi sağlanarak yakın çevredeki diğer kültürel ve doğal değerlerle de ilişkilendirilecektir. Jeotermal kaynakların bulunduğu bölgeler dikkate alınarak etaplar şeklinde tüm kaynakların değerlendirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

- Kültür ve Turizm Bakanlığınca bugüne kadar ilan edilen termal turizm merkezlerine ilişkin imar planları ve revizyon imar planlama çalışmaları tamamlanacaktır.
- Avrupa’da termal turizm konusunda birinci varış noktası olması sağlanacaktır.
- Jeotermal suyun etkin bir şekilde dağıtımını amacıyla belirlenen pilot bölgelerde mahalli idareler birliği ve dağıtım şirketleri kurulması yönünde çalışmalar yapılacaktır.
- Jeotermal kaynak odaklı ‘Turizm Merkezi’ ve/veya “Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi” ilan edilebilecek alanlar belirlenerek fiziki planlarının tamamlanmasından sonra turizm yatırımcılarına tahsisi kısa bir sürede gerçekleştirilecektir⁶⁴.

Bu hedefler doğrultusunda yapılacaklar:

- Öncelikli olarak dört bölge için termal turizm master planı hazırlanacaktır. Bu bölgeler aşağıda verilmektedir.
 - Güney Marmara: Balıkesir, Çanakkale, Yalova,
 - Güney Ege: Aydın, Denizli, Manisa, İzmir,

⁶³mevzuat.dpt.gov.tr

⁶⁴Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2005:35

- Frigya: Afyonkarahisar, Ankara, Uşak, Eskişehir, Kütahya ,
- Orta Anadolu: Aksaray, Kırşehir, Niğde, Nevşehir, Yozgat.
- Bu bölgelerde termal turizm merkezleri belirlenecek ve termal turizmin altyapı ve üstyapısının geliştirilmesine yönelik stratejiler hayata geçirilecektir.
- Özel sektörü teşvik amacıyla kamu arazisi ve termal su tahsisleri yapılacaktır.
- Yerel yönetimlerce başlatılacak termal projeler için mutlaka uzman kurum ve kişilere fizibilite etütleri yaptırılacaktır.
- Termal tesisler bir kompleks şeklinde planlanarak otel ve kür merkezleri etrafında yeşil alanlar, koşu ve gezi parkurları(aquapark gibi su oyunları, vb.), eğlence mekanları düzenlenerek çevre niteliği yükseltilecektir.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkisinin bulunmadığı Turizm Merkezleri dışında ki kaplıca sahalarına ilişkin imar planlarının uzmanlarınca hazırlanması, onay öncesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı teknik görüşünün alınması sağlanacaktır.İmar planı uygulamalarında, ilgili ve uzman kurum ve kuruluşlarca jeolojik hidrojeolojik etütler, kaynak koruma alanları tespitleri öncelikle yapılacaktır.
- İmar planlarında otel+kürmerkezi+kür parkı entegrasyonu iyi kurulacak yatırım alanları termal su potansiyeline göre belirlenecektir. Termal suya ilişkin tespitler ve kullanım hakları imar planları ile belirlenecektir.
- Termal alanlar içerisinde ve civarında oluşan II. Konut türü talepler iyi etüt edildikten sonra değerlendirilecektir.
- Termal suyun konutlarda, konut devre mülklerinde ve konut kooperatiflerinde ferdi olarak kullanımı yerine ortak (kür merkezi v.b.) mekanlarda kullanımı özendirilecektir.
- Termalturizm merkezlerinde termal turizm amacına uygun olmayan (Sağlık Bakanlığında alınmış Kaplıca Ruhsatı ve Kültür ve Turizm Bakanlığında alınan Turizm Yatırım ve İşletme Belgesi olmayan, imar planında termal turizm tesis alanı veya kür merkezi v.b şekilde termal suyun ortak kullanımının söz konusu olduğu tesis alanları olarak ayrılmamış) tesislere termal su kullanım izni verilmeyecektir.
- Kültür ve Turizm Bakanlığınca Turizm Merkezi ilan edilmiş alanlarda sondaj ve su dağıtımında yerel idarelerin Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan izin almaları sağlanacaktır.

- Kaplıca tesislerinde mimarinin tarihsel ve yerel dokuya (Osmanlı, Selçuklu ve Roma mimarisi gibi) uygun şekilde yapılması, bu sayede özellikle dış turizm talebini artırıcı görünüm kazandırılması sağlanacaktır.
- Tanıtım amaçlı broşürlerde termal tesis ve termal su varlığı ile bilinen yörelerimize ağırlık verilecektir.
- Altyapı (sondaj, yol, içme ve kullanma suyu, kanalizasyon v.b) ve çevre tanzimi için sağlanan mali yardımlar öncelikle pilot bölgelerde yoğunlaştırılacaktır.
- Termal turizm öncelikli teşvikler arasında yer alacaktır.
- Yabancı ülkelerdeki sağlık ve sosyal yardım kuruluşları ile ilişkiler kurulacaktır.
- Özel sektör ve toplumun bilgilendirilmesi için ulusal ve uluslararası düzeyde toplantı, seminer ve tanıtım programları yapılacaktır.

3.3 Spa ve Wellness (Sağlıklı Yaşam) Turizmi

Latince “Salus Per Aquam” kelimelerinin baş harflerinden oluşan ve “sudan gelen sağlık” anlamına gelen SPA, Romalılarından bugüne kadar uygulanan su terapilerine verilen isimdir. Su ile iyileşme, suyun kullanımından gelen sağlık, suyun sıcak veya soğuk olarak farklı biçimlerde (akıtma, damlama, duşlama, püskürtme) uygulanması ile kazanılan dinlenme ve ferahlama duygularının edinildiği bütüncü terapi anlamında kullanılmaktadır⁶⁵.

Yıllar boyu doğal kaynak suları pek çok hastalığı iyileştirmek için hem içilerek hem de banyo yapılarak kullanıldı. Eski çağlarda da şifalı sular mistik yönden büyük anlamlar taşıyor, bu sularla iyileşme ve rehabilitasyon merkezlerinde, doktor denetiminde hidroterapi yapılıyordu. Bu ortamlar sadece tedavi açısından değil aynı zamanda sosyal birliktelik ve eğlenme açısından da önem taşıyordu.

Mısır, Asur ve Mezopotamya medeniyetlerinde kaynak sularının iyileştirici özelliğinin doğaüstü bir güç olduğuna inanılırdı. Japon, Çin, Yunan ve Roma medeniyetlerinde de sıcak su yorgunluk gidermek, yaraların daha hızlı iyileşmesi ve enerji kaybının giderilmesi için kullanılıyordu. Sularla tedavide, fiziksel ve zihinsel ilişkinin varlığını kabul eden ilk medeniyet olan Eski Yunanlılar, kaynak sularının çevresine suyla iyileşme ve yenilenme

⁶⁵<http://www.kaplicalar.org>

merkezleri kurdular. Romalılarsa banyo kültürünü geliştirerek tedaviden çok bunu bir yaşam tarzına dönüştürdüler.

İnsanlar, yoğun iş ortamından ve stresli yaşam koşullarından kurtulup bedensel ve zihinsel olarak dinlenmek ve tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri içine alan finansal krizlerin yol açtığı dünya ekonomik koşullarını unutmak için imkânlar aramaktadırlar. SPA hizmetleri, sağlık ve spor endüstrisi içinde yer alan bir grup hizmetler bütünüdür. Deniz kenarında tatil yapmak isteyen turistler veya dağa gitmek isteyen kayakçılar gibi bu hizmetler iklim koşullarınca sınırlandırılmazlar. SPA hizmetlerinde, yüzme havuzları ile banyoları ve diğer prosedürleri için nadiren önemli mineralli sular kullanılır⁶⁶.

Bugünün SPA tesisleri misafirlerine, tesise geldikleri durumlarından çok daha iyi hissettirecek kişisel sağlık ve dinçlik programları sunmaktadırlar. Eğlenceli egzersizler, sağlıklı ve dengeli diyet programları, lüks dinlenme koşulları ve stres ile baş etme konusundaki eğitimler, kişilere yenilenmek için eşsiz bir şans sunmaktadır. SPA, kişi için sağlıklı yaşam süresini nasıl artırdığını öğrenmesi ve öğrendiklerini normal yaşamına döndüğü zaman uygulaması konusunda motive olabileceği rahat bir ortamdır⁶⁷.

SPA-Wellness hizmetleri ise günümüzde oldukça yaygındır. BAKA'nın tanımına göre, su ve çeşitli aromatik kürler kullanılarak vücudun dinlenmesi, ağrı ve acıların azaltılması amacıyla profesyonel ekiplerce uygulanan bir tedavi yöntemidir⁶⁸.

SPA kültürü, Uluslararası SPA Birliğinin yapmış olduğu sınıflamaya göre yedi kısımda ele alınmıştır. Buna göre;

- Kulüp SPA: Günlük kullanıma dayalı SPA ve fitness gibi sağlık hizmetlerini sunan kulüplerdir.
- Yolcu Gemisi-Cruise SPA: Bir yolcu gemisinde SPA ve wellness hizmetleri veren kulüplerdir.
- Günlük SPA (Day SPA): En yaygın SPA türü olup günlük SPA hizmetleri sunulmaktadır.

⁶⁶Sekliuckiene, 2009: 505

⁶⁷Supapol, 2007: 6-7

⁶⁸BAKA, 2011

- Ziyaret/Tatil Destinasyon SPA: Fiziksel sağlık profesyonelce yönetilen hizmet programları ile yerinde konaklama yapılması yoluyla sağlığın iyileştirilmesine yönelik hizmetler sunulmaktadır.
- Sağlık/Medikal/Tıbbi SPA: Sağlık ve Wellness bakımlarının, geleneksel SPA hizmetleri ile birlikte alternatif ve modern tedavi hizmetlerinin verildiği merkezlerdir.
- Termal/Mineral/Kaplıca SPA: Kaynağından alınarak kullanılan doğal mineral, termal veya deniz suyu ile yapılan Wellness – SPA hizmetlerini ve hidroterapi uygulamalarını kapsar.
- Tatil/Dinlenme Yeri/Otel/Resort SPA: Bir tatil yeri veya otel içinde yerleşik şekilde profesyonelce yönetilen SPA hizmetlerinin, sağlık ve iyileştirme ünitelerinde SPA menü seçeneklerinin günlük veya daha uzun süreli sunulması olup Wellness hizmetlerinin de sunulmasını kapsar⁶⁹.

SPA, günümüzde dünyada hızla gelişip, resort ve otel komplekslerinde yer almaya başlarken, Türkiye’de henüz yeni gelişmekte olan bir sektördür. SPA merkezlerini diğer merkezlerden ayıran özellikler, mekanın girişinden başlamaktadır. Müzik sistemi ve ilginç dekorlar, hoş kokulu mumlardan oluşan ışık sistemi, kullanılan kozmetik malzemeler, merkeze gelen müşterilere ruhsal ve bedensel yönden hizmet sunmaktadır. SPA müşterileri genelde vücut bakım programlarını tercih etmektedirler.

SPA’larda uygulanan terapiler arasında en popüler olanlardan birisi de Thalasso terapidir. Isıtılmış deniz suyu yardımıyla gözeneklerin açılmasını sağlayan thalassoterapi, insan vücuduna çok yararlı olan minerallerin ve oligo elementlerin nüfuz etmesini de kolaylaştırmaktadır. Türkiye’de bilimsel yöntemlerle ve yaygın olarak deniz suyundan ve havasından yararlanma şekli olan thalassoterapi henüz yeterince bilinmemektedir. Oysa 36-38 gram/litre değeri ile Ege, 18-25 gram/litre eriyik ile Marmara ve Karadeniz sularımız, serbest deniz banyoları için olduğu kadar deniz kürleri ve tedavi uygulamaları için de en uygun deniz suyu bileşimine sahiptirler⁷⁰.

Suyun ve çamurun kullanıldığı özel bakımları içine alan SPA, aynı zamanda akıl, vücut ve ruh ilişkilerinde iyi ve zinde olmayı ifade etmektedir. Sosyokültürel ve ekonomik olarak ilerleme kaydeden toplumlarda bu gibi alternatif tedavi seçenekleri giderek ön plana

⁶⁹İsbil, 2011

⁷⁰İsmet Ülker, “Deniz Termal Uygulamaları: Thalassoterapi” II. Turizm Şurası Bildirileri, 1.Cilt TC. Turizm Bakanlığı, 12-14 Nisan 2002, Ankara: 37

çıkılmaktadır.

3.3.1 Dünyada Spa ve Wellness

2008 Küresel SPA toplantısında açıklanan tahminler, sektörün dünyadaki büyüklüğünün 250 milyar doları aştığını göstermektedir⁷¹. Dünya genelinde toplam 71 bin 600 SPA işletmesi bulunmakta ve burada çalışanların sayısı 1.2 milyonu aşmaktadır. Bugüne kadar SPA'lar için yapılan yatırımın da 13 milyar doları bulduğu tahmin edilmektedir.. Global SPA Economy Report (Global SPA Ekonomisi Raporu) çalışmasına göre 2008 yılında sektör 250 milyar dolar ciroya ulaşmıştır.

3.3.2 Türkiye'de Spa ve Wellness

Türkiye genelinde 2500 adet SPA ve benzeri Termal merkez bulunmaktadır. Türkiye'de şu anda işletmede olan otellerden 385'inde SPA ve Wellness hizmeti sunulmaktadır. Bu otellerin 214'ü 5 yıldızlı iken, işletmedeki tesislerden bünyesinde SPA-Wellness birimi bulunanların 245'i kıyı bölgelerindeki oteller, 140'ı da şehir otelleridir. Üç yıldızlı otellerde de SPA bulunmaktadır. Bu alanda hizmet veren tesislerden 41'i, SPA'yı otelin adı ile birlikte kullanmaktadır.

Türkiye'de yıllık SPA cirosunun 400 milyon Dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir. SPA-Wellness ürününe artan talep yatırımlara da yansımakta ve yeni turizm yatırımlarının neredeyse tamamında SPA-Wellness birimi yer almaktadır. SPA hizmetini iyi pazarlayan bir otelin misafirlerinin yüzde 20'si mutlaka SPA merkezini ziyaret etmekte ve harcama yapmaktadır. Doğru tasarlanmış ve iyi yönetilen bir SPA, otel cirosunun yüzde 20-25'ini oluşturacak bir gelir sağlayabilir.

Bin civarında Tayland ve Bali'li kadının Türkiye'deki SPA merkezlerinde çalıştığı tahmin edilmektedir. SPA konusunda yetişmiş yerli elemanların azlığı, sektörün önündeki engellerden birini oluşturmaktadır.

⁷¹www.turkiyeturizm.com

3.4 İleri Yaş ve Engelli Turizmi

İleri yaş ve engelli turizmi konusunu irdelemeden önce bu kavramların tanımlarını yapmak yerinde olacaktır.

İleri yaş, nüfustaki 65 yaş üstü bireyleri tanımlar. Yaşlı popülasyonun sağlık sorunları ile ilgilenen tıp alanı olan Geriatri'nin tanımına bakıldığında da ileri yaş olarak 65 yaş üstü alınmaktadır. Alt gruplara ayrıldığında 65-74 yaş arası genç yaşlılık, 75-84 yaş arası orta yaşlılık ve 85 yaş ve üzeri ileri yaşlılık olarak tanımlanmaktadır.

Engelli tanımına baktığımızda üç farklı tanımdan bahsedebiliriz. Birleşmiş Milletler'in engelli tanımı "Normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar" şeklindedir. 5378 sayılı Engelliler Kanunu'na göre "Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi "engelli" olarak tanımlanmaktadır." şeklinde tanım yapılırken Dünya Sağlık Örgütü (WHO) engellileri üç farklı grupta incelemektedir:

• Noksanlık (Impairment): "Sağlık bakımından "noksanlık" psikolojik, anatomik veya fiziksel yapı ve fonksiyonlardaki bir noksanlığı veya dengesizliği ifade eder."

• Özürlülük (Disability): "Sağlık alanında „sakatlık“ bir noksanlık sonucu meydana gelen ve normal sayılabilecek bir insana oranla bir işi yapabilme yeteneğinin kaybedilmesi ve kısıtlanması durumunu ifade eder."

• Maluliyet (Handicap): "Sağlık alanında "maluliyet" bir noksanlık veya sakatlık sonucunda, belirli bir kişide meydana gelen ve o kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal sayılabilecek faaliyette bulunma yeteneğini önleyen ve sınırlayan dezavantajlı bir durumu ifade eder."

Dünyada teknolojik ve ekonomik alanda yaşanan gelişmelerin yansıması, sağlık ve sosyal alanda da olumlu yönde gözlenmiştir. Bu durum insanların sağlıklarında iyileştirmelere neden olmakla beraber ortalama yaşam süresini arttırmıştır. Almanya, Hollanda, Belçika gibi pek çok Avrupa Birliğine üye ülkelerde 65 yaş üstü nüfus oranının, genel nüfusa oranı

%20'ler civarında seyrettiği gerçeğinden hareketle, AB kendi bünyesinde bir birim oluşturmuş ve AB genelinde bu gelişmeleri yakın takibe almıştır. Çeşitli ülkelerde ulusal enstitüler kurulmuş, mevcut yapıları iyileştirici ve/veya destekleyici önlemler alınmış, bölgesel işbirliğine yönelmiş ve sosyal politikalar kapsamında ayrı yaşlanma politikaları oluşturulmuş veya oluşturulmaya başlanmıştır. Birleşmiş Milletler ve Dünya Yaşlanma Örgütü verilerine göre şu an 600 milyon civarında olduğu belirtilen 65 yaş üstü nüfusun, 2050 yılında 2 milyarı bulacağı öngörülmektedir⁷².

Artan yaşlı nüfusu beraberinde sağlık ve bakım hizmetlerine müracaat da arttıracaktır. Her ülke bu duruma yönelik tedbirler almalı öncelikle kendi yaşlılarına daha sonra kapasitesi artarsa farklı ülkelerin yaşlılarına kapısını açarak sağlık, bakım ve rehabilitasyon hizmetleri yanında; dinlenme, eğlenme, gezi gibi sosyal aktivitelerle hizmet sunmalıdır. Dünyada birçok ülkenin engelli nüfusu, genel nüfuslarına oranla %10 civarındadır. Ancak dünya genelinde engelli bireylere yönelik düzenleme eksiklikleri nedeniyle engelli bireyler turizm, eğlence, gezi gibi birçok aktiviteye katılamamakta sonuç olarak da bu bireylerde sosyal ve ruhsal birçok sıkıntı görülmektedir.

İleri yaş ve engelli turizmi yaşlı ve engelli bireylerin tedavi, bakım, rehabilitasyon hizmetlerinin yanında gezi, dinlenme, tatil gibi hizmetleri de alabilecekleri organizasyonlarla yapılan sağlık turizmi çeşididir. Çok özel ve önemli bir konu olmasına rağmen dünyada ve ülkemizde henüz yeteri kadar ilgi görmemiştir.

Sağlık Bakanlığı verilerine göre yaşlıların turizm potansiyeli, sağlık turizmi yatırımcıları için büyük bir fırsattır. Bilindiği gibi günümüzde dünya nüfusu giderek yaşlanmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde ortalama insan ömrü tıbbın ilerlemesi ile doğru orantılı olarak uzamaktadır. Bu nedenle “üçüncü yaş grubu” turizmden beklentisi olan ülkelerde potansiyeli yüksek bir grup olacaktır. Bu grubun tatil tercihi daha çok sıcak ülkeler ve sağlık turizmi hizmetlerine yönelmiştir. Yaşlı ve engellilere yönelik verilebilecek hizmetler aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir:

- İleri yaş turizmi (gezi turları, meşguliyet terapileri),
- Yaşlı bakımı hizmetleri (bakım evlerinde veya rehabilitasyon hizmetleri),

⁷²Sağlık Turizm Daire Başkanlığı, <http://www.saglikturizmi.gov.tr>

- Klinik otelde rehabilitasyon hizmetleri,
- Engelliler için özel bakım ve gezi turları.

Hizmet yerleri ise; klinik oteller, rekreasyon (eğlen-dinlen) alanları, tatil köyleri ve bakım evleridir⁷³.

Özellikle gelişmiş batı ülkelerinde II. Dünya Savaşı sonrasındaki hızlı nüfus artışı dönemi artık yerini düşük doğum oranı ve gittikçe yaşlanan nüfusun ağırlığına bırakmıştır. Günümüzde gelişmiş ülkelerde 65 yaşın üstündeki nüfus yüzde 20-25'lere yaklaşmış durumdadır ve 2050 yılında yaşlı nüfus oranının yüzde 50'ye ulaşacağı tahmin edilmektedir⁷⁴. Avrupa'da yaklaşık 110 milyon kişi 60 ve üzeri yaş grubunda iken dünya nüfusu ortalaması ise 2010 yılı verilerine göre %24 seviyesindedir. Belirtilen yaş kategorisine giren insanların ilgisi daha çok sıcak hava ve temiz doğaya sahip ülkelerdir. Birleşmiş Milletler verilerine göre dünya üzerinde 500 milyondan fazla engelli insan bulunmaktadır. Yaşlı ve engelli insanlar için klinik oteller, rekreasyon alanları ve bakım evlerinde çeşitli hizmetler sunulabilir⁷⁵.

3.4.1 Türkiye'de Yaşlı Bakımı ve Engelli Turizmi

Türkiye son yıllarda turizmi çeşitlendirme adına yaptığı çalışmalarda sağlık turizmine önem vermektedir. Yaşlı bakımı ve engelli turizmi de sağlık turizminin alt dalı olarak 12 ay boyunca faydalanabileceği önemli bir turizm türüdür. Medikal turizmdeki gelişmeler, doğal zenginliklerimiz, misafirperverliğimiz ve termal sularımızla yaşlı bakımı ve engelli turizmi gündem güne yatırımcılar tarafından dikkat çekmektedir.

Turizmde, özellikle sağlık turizminde ileri yaş ve engelli popülasyonunun önemini gören Sağlık Bakanlığı, Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı altında ileri yaş ve engelli turizmi şubesi oluşturmuş ve şube müdürlüğünün görevlerini aşağıdaki gibi sıralamıştır⁷⁶:

- İleri yaş ve engelli turizmi ile ilgili konaklama ve sağlık merkezlerini sağlık turizmi hizmetleri açısından değerlendirmek,

⁷³www.saglik.gov.tr

⁷⁴Selvi, 2008

⁷⁵BAKA, 2011

⁷⁶<http://www.saglik.gov.tr/saglikturizmi>

- Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımız için Türkiye’de tedavi olma ve ileri yaş sürecini geçirme konusunda çalışmalar yapmak,
- İleri yaş ve engelli turizmi ile ilgili kurum ve kuruluşların kayıtlarını tutmak ve planlamak,
- İleri yaş ve engelli turizmi kapsamında hizmet verecek sağlık kurum ve kuruluşlarının planlamasını yapmak,
- İleri yaş ve engelli turizmi ile ilgili kurum ve kuruluşlarda koordinasyonu sağlamak,
- Mevzuat çalışmalarını yapmak,
- Hizmetlerle ilgili verilen diğer görevleri yapmak.

Sağlık turizmi daire başkanlığının 2013-2017 vizyonuna yönelik stratejik planında “Türkiye’de Sağlık Turizmini Güçlendirmek” hedefine yönelik stratejilerinde, ileri yaş turizmine yönelik aşağıdaki unsurlar belirlenmiştir:

- Termal turizmi (Kaplıca, Spa, Wellness) ve yaşlı bakımı amaçlı sağlık turizmi standartlarını belirlemek,
- Termal turizm ve yaşlı bakımı amaçlı sağlık turizmi altyapı, eğitim ve teknoloji kapasitesini arttırmak,
- Termal turizm ve yaşlı bakımı amaçlı sağlık turizmi hizmeti veren akredite tesislerin sayısını arttırmak,
- Sağlık turizmi faaliyetleri ile kanıt dayalı alternatif tıp uygulamalarının entegrasyonunu sağlamak.

Türkiye’deki duruma bakıldığında, engelli oranı toplam nüfus içerisinde %12.9’dur. Fiziksel engelin türüne göre değerlendirme yapıldığında; ortopedik, görme, dil, işitme ve konuşma ile zihinsel engellilerin %2.58, müzmin hastalığı olanların %9,70 olduğu, yerleşim bölgelerine göre değerlendirme yapıldığında ise kırsal alanda engellilerin daha fazla olduğu görülmektedir. Bu oranlara göre 8 milyon civarı engelli birey aileleri ile birlikte 32 milyonluk bir nüfusa ulaşırken; engellilik ülkemizde nüfusun yarısını ilgilendiren önemli bir konu olarak durmaktadır.

Türkiye’de yaşayan engellilerin seyahat etme alışkanlıklarına ilişkin herhangi bir veri bulunmamıştır. Ancak Milli Prodüktivite Merkezi tarafından Antalya, Muğla, Aydın, İzmir ve İstanbul’da yapılan bir araştırmaya göre; oteller, odalarının sadece %1’ini engelliler için

tahsis etmektedir. Aynı araştırmada otellerin %31'i işletmelerinde engellilere yönelik düzenlemelerin olmadığı belirtilmektedir. Bu oranlar gösteriyor ki engelliler ulaşım sorununu aşabilseler de konaklama tesislerinde önemli sorunlarla karřılařmaktadırlar⁷⁷.

Yaylı ve ztrk'n (2006) konaklama işletmeleri yöneticilerinin bedensel engelli pazarına bakış aıllarını ortaya koymayı hedefleyen çalışmalarında Türkiye'deki konaklama işletme yöneticilerinin, ilgili pazar hakkında bilgili olup olmadıkları ve pazara bakış aılları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, konaklama işletmelerinin önemli bir çoğunluğu bir seferde de olsa engelli bir müşteriye hizmet vermişlerdir. Oteller, hemen hemen her gruptaki engellilere hizmet vermiş iseler de, bedensel engelli müşterileri daha fazla ağırlamışlardır. Bu durumun bedensel engellilerin diğer engelliler içindeki payının nisbi olarak fazla olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Yıldız sayısına bağlı olarak, otel yöneticilerinin gerek yerli, gerekse yabancı bedensel engelli pazarına bakış aılları farklılık göstermektedir. Yıldız sayısı arttıkça otel yöneticileri ilgili pazarı daha iyimser değerlendirmektedirler. Bu işletmelerin söz konusu pazara hizmet sunma açısından henüz işin başında oldukları, konaklama hizmet personelinin de bedensel engelliye hizmet sunmada eğitim seviyesi açısından oldukça yetersiz olduğu sylenebilir⁷⁸.

Yine Atak (2008) tarafından Marmaris yöresine yönelik olarak gerçekleştirilen bir çalışmada, Marmaris'teki otel işletmelerinin çoğunluğunun az sayıda da olsa bedensel engelli müşterilere hizmet verdiği tespit edilmiştir. Fakat bedensel engelli turizminin genel olarak farkında değildirler. Otellerin yarısından fazlası bedensel engelliye hizmet vermek için uygun haldedir veya ilkel yöntemlerle uygun hale getirebilinilmektedir.

3.5 Uzun Yaşam Köyleri

Sağlık/Medikal Turizmi bakımından zgn sağlık konsepti ve ayrıcalıklı hizmet anlayışıyla uluslararası bir marka olmak "Uzun Yaşam Köyleri"nin amacını oluşturmaktadır. Doğa içerisinde konuşlandırılmış "LONG-AGE Village" kavramı iki bölümden oluşmaktadır. Bunlar, Enstitü (LONG-AGE Institute) ve Konaklama-Yaşam bölümlerinden oluşmaktadır. "LONG-AGE Institute"n amaçları aşağıdaki gibidir⁷⁹:

⁷⁷www.tsd.org.tr

⁷⁸Yaylı ve ztrk 2006:96

⁷⁹Karasu, 2009

- Hastalıkların oluşmasını ve yaşlanmayı geciktirmek, biyolojik yaş ve hastalıklara kalıtsal yatkınlıklar ortaya konarak erken tedbirler aldirmek,
- Oluşmuş hastalıkları tedavi etmek ve bedensel ve düşünsel olumsuzlukları integratif tedavilerle hafifletmek,
- “Sağlık ömrünü” hayatla birlikte uzatmak, yenilenmeyi ve gençleştirmeyi sağlamak,
- Yaşlılara rehabilitasyon ve bakım hizmetleri sunarak yaşama bağlılığı arttırmak,
- İnsanların tüm sağlık ihtiyaçları için bir danışmana sahip olmalarını sağlamak,
- Bedensel ve düşünsel iyilik için kişilerin yaşamlarına yön vermek.

Her daim sağlık kalitesini ön planda tutan Sağlıklı Uzun Yaşam Köyü (Longevity & Anti Aging Village) özellikle orta yaş ve üzeri bireylere hizmet veren, doğa içerisinde bulunan, konaklama ve yaşam olanağı sunan bir unsurdur. Uzun Yaşam Köyleri de sağlık turizminin bir unsuru olarak değerlendirilebilir.

BÖLÜM 4. SAĞLIK TURİZMİNİN TÜRKİYE'DEKİ ÖNEMİ

4.1 Sağlık Turizminin Sağlık Sektörü Açısından Önemi

Türkiye'de turizm sektörünün yapısal değişimi ve gelişiminin hızlanması 1980'li yıllarda başlamış ve bu tarihten itibaren Türkiye, dünya ekonomisinde turizmden belirli oranda pay almaya başlamıştır. Türkiye uzun zaman giremediği dünyada en çok turist alan ülkeler sıralamasında 10. sıraya yerleşmiş, en çok turizm geliri elde eden ilk 10 ülke sıralamasında da yerini almıştır. Turizm sektörünün ödemeler dengesi, istihdam, uluslararası ilişkiler ve tanıtım gibi Türkiye açısından her biri ayrı öneme sahip konularda oynadığı rol ve katkı artarak devam etmektedir.

Türkiye'de turizm sektörü, gerek turist sayısı gerekse turizm gelirlerinde yaşanan önemli gelişmelere rağmen, yine de sahip olduğu kapasiteyi tam olarak kullanamamaktadır. Çünkü, Türk turizm sektörü tek yönlü bir gelişim trendi izlemektedir. Özellikle 1980 sonrası süreçte tercihini kitle turizminden yana kullanan ve turizmde çeşitlendirmeye gitmeyen Türk turizmi, kapasitesi kadar büyümediği gibi beklenenin altında bir katkı sağlamaktadır. Kitle turizmi, deniz-kum-güneş üçgeni olarak nitelendirilen, talep iniş çıkışları yüksek, alt gelir tabakasına hitap eden, destinasyon sayısı fazla olduğu için rekabetin yüksek olduğu, kar maksimizasyonu amaçlı bir turizm çeşididir. Türkiye'de özellikle Akdeniz ve Ege kıyıları yoğunluk kazanmakla birlikte, organize tur ağırlıklı ve paket tur tarzı pazarlamanın yoğun olduğu, atıl kapasite ve düşük doluluk oranı gibi risklere aşırı duyarlı olarak gelişen kitle turizmi, geleneksel bir turizm anlayışı olarak sektörde yerini almaktadır. Nisan ayı başlarından başlayıp Ekim ayı sonuna kadar süren dönem, turizm sezonu olarak değerlendirilmekte ve Türkiye turizminin bölgesel ve mevsimsel özellik taşıması, turizmin ülke ekonomisine sağlayacağı olumlu katkıyı sınırlamaktadır. Türkiye'de turizm, artık sadece deniz, kum ve güneşten oluşan doğal zenginliklerden ve tarihi kalıntılardan oluşan kültür varlıklarından değil, tüm alternatif turizm zenginliklerinin değerlendirilmesinin zorunlu olduğu bir noktadadır. Alternatif turizm türleri konusunda da önemli bir zenginliğe sahip olan Türkiye, bu kaynaklarının değerlendirilmesiyle, turizmin sadece birkaç bölgede ve belirli bir mevsimde yoğunlaşmasından ve standart bir turist kitlesine hitap etmesinden kurtulacaktır. Alternatif turizm türlerinde elde edilen gelirlerin, kıyı turizminde elde edilen gelirlerin çok üstünde olduğu bilinen bir gerçektir. Tanıtım ve yatırım konusunda yaşanan sıkıntılar

sonucunda yaşanan çeşitsizliğin ve potansiyeli kadar büyüemeyen turizmin, Türk ekonomisine katkısı da sınırlı kalmakta ve ülkenin turizm sektöründeki rekabet gücünü azaltmaktadır. Turizmin tüm yıla yayılması ve mevsimsel işsizliğin engellenmesi ve katma değeri yüksek turist kitlesine hitap edilebilmesi için alternatif potansiyelini değerlendirmek zorunda olan Türkiye, sağlık turizmini önemli bir fırsat olarak değerlendirmelidir⁸⁰.

Ülke ekonomisi açısından sağlık turizminin değeri ve geleneksel turizmden farkı kişi başına elde edilen kazançta yatmaktadır. Türkiye 2007’de turist başına 600 ABD\$ elde etmiştir ve 2023’te 1.350 ABD\$ hedeflenmektedir. Oysa tıbbi tedavi ve ameliyat amacıyla Türkiye’ye gelen herhangi bir hastanın, seyahat ve hastane dışı masrafları hariç sadece tıbbi müdahale için 3.500 –35.000 ABD\$ arasında bir harcama yapması söz konusudur. Hali hazırda yabancı hastalara tedavi sunan hastanelerden elde edilen verilere göre Türkiye’ye gelen bir medikal turist ortalama 8.000 ABD\$ harcamaktadır. Salt bu perspektiften değerlendirildiğinde bile bir medikal turist bugün ülkemize gelen normal bir turistten en az 14 kat daha fazla bir harcama yapmaktadır. Üstelik bu farka tedavi dışındaki konaklama, ulaşım ve refakatçi masrafları dahil değildir. Elbette böylesi büyük bir sektörün devlet hazinesi açısından yaratacağı dolaylı ve dolaysız vergilerin de hesaba katılması gerekir. Bu bağlamda her bir medikal turistin sadece cerrahi müdahalesiyle geleneksel turistten 30 kat daha fazla KDV yaratması mümkündür⁸¹.

Dünyada ve Türkiye’de sağlık turizminin geleceği tüm dünyadaki işletmeler, örgütler, dernekler hem de devletlerin ilgili birimleri tarafından yakından incelenmekte ve gelişmeler takip edilmektedir. Bu örgütlerden biri de Dünya Turizm Örgütü’dür. Yapılan araştırmaya (UNWTO) göre uluslararası turizm hareketleri 2007’den 2008’e %2 büyüme ile 18 milyon artmıştır. Uluslararası turizm gelirleri ise 944 milyar ABD\$ dır(642 milyar Avro). Uluslararası turizm hareketleri 1950’de 25 milyonken 1980’de 277 milyona, 1990’da 438 milyona, 2000’de 694 milyondan 2008’de 922 milyona çıkmıştır. 2020’de ise 1,6 milyara ulaşması tahmin edilmektedir. 2020’de uluslararası turizm hareketlerinin bölgelere göre dağılımı; Avrupa için 717 milyon, Uzak Doğu ve Pasifik için 397 milyon, Amerika için 282 milyon turist olarak öngörülmektedir. UNWTO verilerine göre Türkiye’nin uluslararası turizm hareketleri ise 2008 yılında %12,3 büyüme ile 25 milyon; turizm gelirleri %18,7 büyüme ile 22 milyon ABD\$ olmuştur. Sağlık turizmi dünya çapında 100 milyar ABD\$ gelire

⁸⁰Kostak, 2007, s. 159,160

⁸¹Bahar, 2009

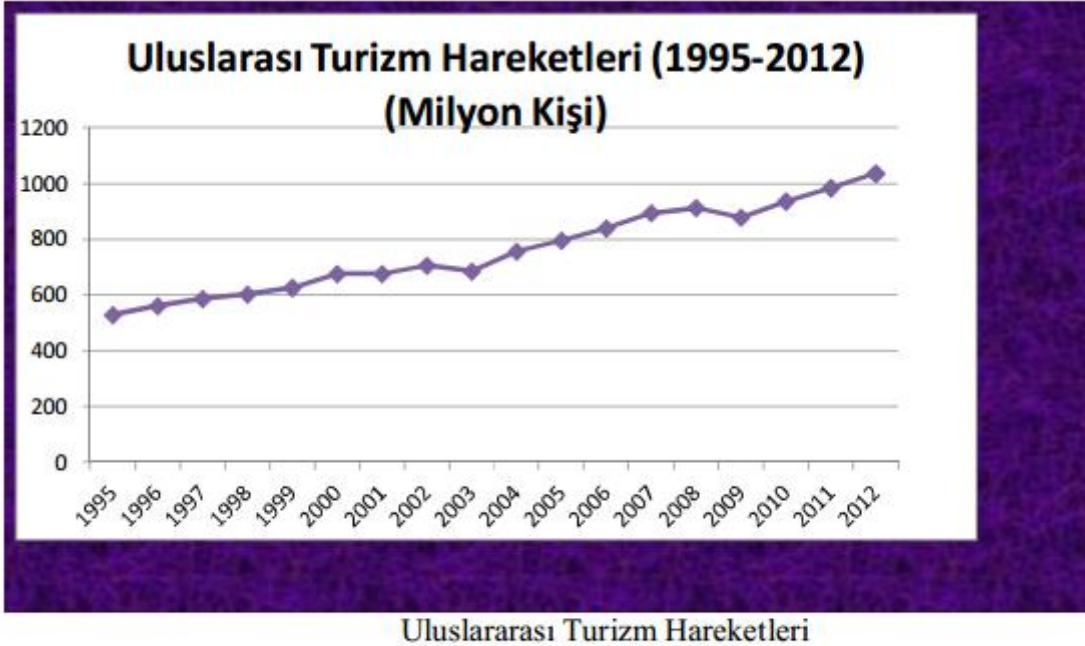
sahiptir. Ülkemiz için 3–4 yıl içinde bu gelirlerin yüzde 10’u olan 10 milyar ABD\$/Yıl döviz girdisi hedeflenmektedir.

Türkiye’nin sağlık turizminde etkin bir konuma gelmesi hem ülke ekonomisine olumlu katkıda bulunacak, hem de Türkiye’nin uluslararası alandaki tanıtımına olumlu katkıda bulunacaktır. Türkiye’ye yabancı turistlerin gelmesi eğitilmiş personelin sayısına ve niteliğine olumlu katkıda bulunacaktır. Türkiye’de sağlık turizminin gelişmesiyle sağlık hizmetleri Avrupa standartlarıyla yarışabilecek düzeye gelecektir. Sağlık turizminin ekonomik katkısı sayesinde teknolojik imkanları kullanabilme, eğitilmiş personel çalıştırabilme ve kaliteli hizmet sunabilme imkanları artacaktır.

4.2 Turizm Sektöründe Sağlık Turizminin Yeri ve Önemi

Çeşitlerinden bahsettiğimiz turizm hareketlerine katılan birey sayısı birçok faktörün etkisiyle her geçen gün artış göstermektedir. WTO (Dünya Turizm Örgütü) verilerine göre bu artışın grafiksel gösterimi aşağıdaki gibidir.

TABLO-2

Kaynak: UNWTO, Tourism Highlights, 2012 Edition

WTO verilerine göre, turizm sektöründe uluslararası turizm talebi 2010 yılında 940 milyon iken 2011 yılında 983 milyon bireye, 2012 yılında bu sayı 1 milyar 35 milyon bireye ulaşmıştır. 2010-2011 yıllarında en çok turist alan ülkeler listesinde 1.Fransa, 2.ABD, 3. Çin, 4. İspanya, 5. İtalya olmuştur. Türkiye ise 2010 yılında 27 milyon, 2011 yılında 29,3 milyon yabancı turist tarafından tercih edilerek dünya genelinde en çok tercih edilen 6. ülke olmuştur⁸².

Uluslararası turizm hareketlerinden elde edilen gelir sıralaması ise ülkelerin fiyat politikalarına bağlı olarak daha farklı seyretmektedir. WTO verilerinde 2011 yılında elde edilen gelir sıralamasına göre Amerika 116.3 milyon dolar gelir elde ederek 1. sırayı alırken, İspanya 59,3 milyon dolar gelire ikinci, Fransa 53,8 milyon dolar gelire üçüncü, Çin 48,5 milyon dolarla dördüncü, İtalya 43 milyon dolar gelire beşinci sırayı almıştır. Türkiye ise 2011 yılında 23 milyon dolar gelir elde ederek 11. sırada yer almaktadır⁸³.

2011 yılında uluslararası turizm hareketlerine katılan bireyler, katılım amaçlarına göre sınıflandırıldığında %51'i tatil, dinlenme, eğlence; %27'si sağlık, ziyaret, vb; %15'i iş ve profesyonel sebeplerle; %7'si de bilinmeyen sebeplerle uluslararası turizm hareketlerine katılmışlardır.

TABLO-3

2011 Yılı Amaca Göre Uluslararası Turizm Hareketleri

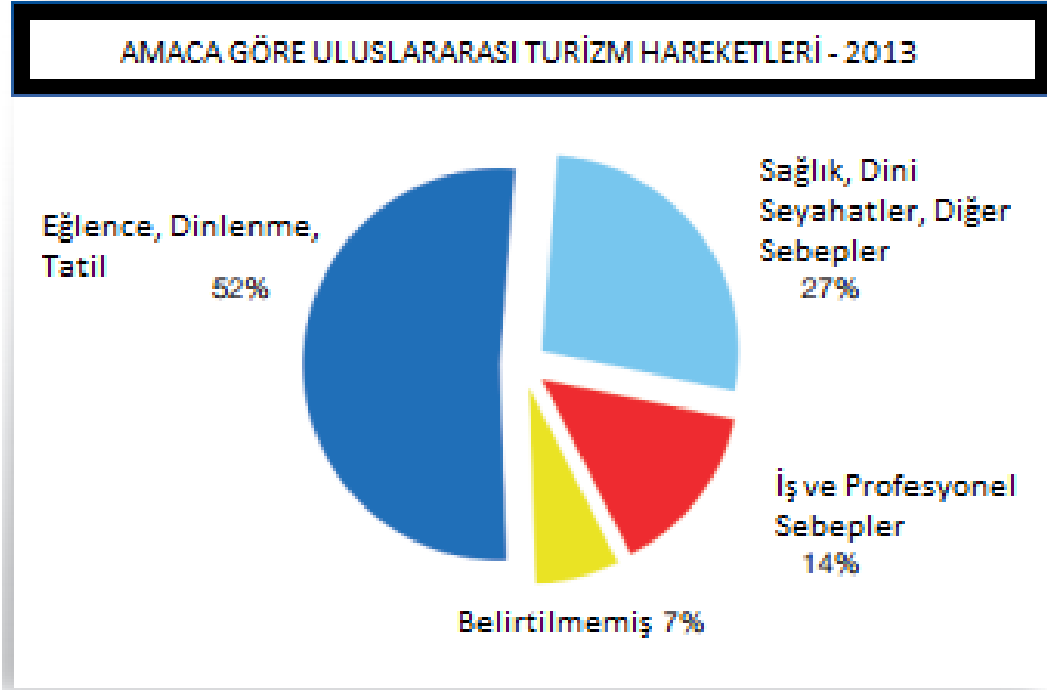
Kaynak: UNWTO, Tourism Highlights, 2012 Edition,

⁸²UNWTO

⁸³UNWTO

Amaca göre turizm hareketlerinin 2013 yılındaki dağılımına baktığımızda ise aşağıdaki tabloyu görmekteyiz⁸⁴:

TABLO-4

2011 ile 2013 yılları arasındaki süreç kıyaslandığında turizm hareketlerindeki amaçlarda belirgin bir değişiklik olduğu söylenemez.

Sağlık turizmine ilişkin ülkelerin verilerinde netlik bulunmamakla birlikte farklı kaynaklarda ülkelerin hasta sayıları ve sağlık turizmi gelirlerine ilişkin sıralamalar yapılmaktadır. MedGenMed 2007 araştırmasına göre yıllık hasta sayısı ve buna bağlı olarak elde ettikleri gelir açısından ülkelerin sıralaması şu şekilde yapılmaktadır⁸⁵.

⁸⁴UNWTO Tourism Highlights 2014

http://dtxq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_highlights14_en.pdf (21/09/2014)

⁸⁵Cemal Yılmaz, Sağlık Bakanlığı, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Medikal Turizm Araştırması 2011, AG Design, Ankara,s.37

TABLO-5

1.HİNDİSTAN	11.İSRAİL	21.MACARİSTAN	31.LİTVANYA
2.TAYLAND	12.ABD	22.BELÇİKA	32.G.AFRİKA
3.SİNGAPUR	13.MEKSİKA	23.Ç.CUMHURİYETİ	33.TUNUS
4.TAYVAN	14.KOSTA RİKA	24.İTALYA	34.AVUSTURALYA
5.ÇİN	15.BREZİLYA	25.POLONYA	35.KÜBA
6.FİLİPİNLER	16.ARJANTİN	26.ROMANYA	36.JAMAİKA
7.GÜNEY K.	17.KANADA	27.RUSYA	37.BARBADOS
8.ÜRDÜN	18.EKVATOR	28.İSPANYA	
9.TÜRKİYE	19.KOLOMBİYA	29.PORTEKİZ	
10.B.ARAP E.	20.ALMANYA	30.LETONYA	

Kaynak: Cemal Yılmaz, Sağlık Bakanlığı, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Medikal Turizm Araştırması 2011*, AG Design, Ankara, s.38

Yaklaşık %30 büyüme hızı ve 7 milyon kişi ile 100 milyar dolara ulaşan küresel sağlık turizmi pazarından Hindistan %10 pay alırken, Türkiye'nin payı %1.5 %2 civarındadır. 2010 yılı rakamlarına göre Türkiye'ye gelen 28 milyon turistin 110 bini sağlık amaçlı gelmiştir.

Ülkeler arasında çeşitli alanlarda iş birlik ve ortaklıkların artması, bireyin sınır ötesi seyahat özgürlük ve imkânının çoğalması, vize ve ulaşım gibi engelleyici unsurların azalması, sağlık turizminin ülkelerin gelirlerinde ciddi artışlara sebep olması, gezi ve tatil turizminin bıraktığı gelirlerin (ortalama 650 Dolar) kişi başına sağlık turizminden elde edilen gelirlere oranla çok düşük kalması gibi nedenlerden dolayı pek çok ülke sağlık turizmini ulusal bir turizm politikası olarak ele almaya, bu alanda ciddi yatırımlar yapmaya yönelmektedir⁸⁶.

Amerika'da yapılan bir araştırmada yurtdışında sağlık hizmetleri almak için en azından 6.000 dolar ve üstü harcamalarda tasarruf yapıldığı, bu miktarın altında kalan tedavilerde yurtdışına gitmenin bir tasarruf sağlamadığı belirtilmektedir. Diğer yandan, yapılan tedavi ve sunulan hizmetlerin çeşitliliği ve bunlar arasında çok ciddi fiyat farkları olması nedeniyle sağlık turizminde turist başına ortalama bir fiyat vermek oldukça zor görünmektedir. Bununla birlikte açık kalp ameliyatı, kök hücre nakli, diz ve kalça

⁸⁶Yılmaz,a.g.e s.15-16

yenilemeleri gibi karmaşık ve ağır tıbbi müdahalelerde on binlerle ifade edilen miktarlar söz konusu olabilmektedir⁸⁷.

Yapılan araştırmalar ve toplanan veriler daha çok medikal turizme yönelik veriler olduğundan ve bu verilere ulaşmanın daha kolay olduğundan, sağlık turizmi içinde önemli bir yeri olan termal turizm verileri konuya ilişkin kaynakların çoğunda göz ardı edilmektedir. Termal kaynak sayısı ve zenginliği ile dünyada yedinci olan ülkemiz bu alanda da çok sayıda yabancı turist ağırlamaktadır. Ancak termal turizmden elde edilen gelirler sağlık turizmi çatısı altında değil de daha genel kavram olan turizm gelirleri olarak istatistiklere aktarılmaktadır.

WTO verilerinde de belirtildiği gibi turizm hareketlerinin yaklaşık %27'si sağlık amacıyla gerçekleşmekte ve verileri net olmamakla beraber dünya çapında sağlık turizmi gelirlerinin yaklaşık 100 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. Dünyada sağlık turizmi kavram karmaşası aşılar ve konuya ilişkin olarak termal turizm, ileri yaş turizmi ve medikal turizm verilerinin net olarak toplanıp sağlık turizmi çatısında birleştirildiği takdirde bu rakamın çok üzerinde bir sonuç elde edileceği muhakkaktır.

4.3 Sağlık Turizminin GZFT (SWOT) Analizi

GZFT (SWOT) Analizi, bir projede ya da bir ticari girişimde kurumun, tekniğin, sürecin, durumun veya kişinin güçlü (Strengths) ve zayıf (Weaknesses) yönlerini belirlemekte, iç ve dış çevreden kaynaklanan fırsat (Opportunities) ve tehditleri (Threats) saptamak için kullanılan stratejik bir tekniktir. Bu teknik projenin ya da ticari girişimin hedeflerini belirlemeyi ve amaca ulaşmak için olumlu ya da olumsuz olan iç ve dış faktörleri tanımlamayı gerektirir. Bu yöntem 1960'larda Harvard Üniversitesi'nin profesörleri olan Learned, Christensen, Andrews ve Guth tarafından geliştirilmiştir.⁸⁸

Aşağıda, sağlık turizmi sektörü bir bütün olarak değerlendirilerek Türkiye'nin mevcut durumu hakkında genel bir fikir verilmeye çalışılacaktır.

⁸⁷Yılmaz a.g.e., s.16

⁸⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/SWOT_analizi

Güçlü Yanlar

- 1.Türkiye'nin sağlık alanında dünyanın önde gelen ülkeleri arasında sayılması. Türkiye'nin sağlık alanında hem nitelikli insan gücüne hem de sağlık altyapısına ve teknolojisine sahip olması,
- 2.Türkiye'de sağlık hizmetleri talebini olumlu yönde etkileyecek çok çeşitli turizm olanaklarının bulunması (Kültür Turizmi, İnanç Turizmi, Deniz Turizmi, Doğa Turizmi ve Sağlık-Kaplıca turizmi),
- 3.Türkiye'nin genel olarak hizmet sektöründe iyi konumda olması ve hizmet sektörünün sağlık turizmine olumlu etkisinin yüksek olması,
- 4.Sağlık turizmi hizmetini sunan ilk ülkeler arasında yer alması ve bu konuda deneyim kazanmış olması,
- 5.Sağlık hizmetleri satan ileri ülkelere göre sağlık hizmeti fiyatlarının ucuz olması,
- 6.Sağlık turizmiyle ilgili çeşitli yasal düzenleme ve devlet desteğinin olması.

Zayıf Yanlar

- 1.Sanayide olduğu gibi sağlık hizmetlerinde de, genel olarak, üretime odaklanması ve görece pazarlamayı ihmal etmesi,
- 2.Hem devlet hem de özel sektördeki çok az sayıda kuruluşun sağlık turizmi konusunda aktif bir çaba içerisinde olması,
- 3.Sağlık turizminin gerektirdiği entegre yaklaşımın (sağlık kuruluşları, turizm kuruluşları, pazarlama kuruluşları, lojistik ve ulaşım kuruluşları gibi) gerçekleşmesine götürecek "işbirliği-ortaklık kültürünün" zayıf olması,
- 4.Sağlık turizmi yönetimi için ulusal bir stratejinin olmaması,
- 5.Hastanelerin, özellikle devlet hastanelerinin, önemli bir kısmının sağlık turizmi hizmeti sunmaya hazır olmaması,
- 6.Ulusal ölçekte sağlık turizmi alanındaki hareketliliği kayıt altına alacak ve denetleyecek kapsamlı sistem ve süreçlerin geliştirilerek işlerlik kazandırılmamış olması,

7.Sağlık kuruluşlarının Sağlık Bakanlığı ile veri ve bilgi paylaşımında istenilen özen, hız ve işbirliği içerisinde olmaması.

Fırsatlar

1.Dünyada sağlık hizmetini ulusal sınırların dışında alma eğiliminin artması (küreselleşmenin etkisi),

2.Başka ülkelerdeki sağlık kuruluşları ve hizmetleri hakkında bilgi elde etmenin (web siteleri,e-mail, vb. yollarla) giderek daha kolay ve masrafsız olması,

3.Türkiye'nin uluslararası arenada artan gücü ve buna paralel oluşan olumlu algısı,

4.Sağlık hizmetleri ihracatına Ekonomi Bakanlığı'nın destek vermesi (araştırma desteği, yurtdışında ofis açma desteği, tanıtım desteği, vs.).

Tehditler

1.Çevre ülkelerde yaşanan siyasi istikrarsızlık ve bunun Türkiye'ye muhtemel yansıması,

2.Batı ülkelerinde yaşanan nüfus nedeniyle artan doktor talebi ve bu talebin yarattığı yurtdışında çalışma cazibesi (Böylece sağlık hizmetini buldukları yerde alma ihtimalinin artması),

3.Sağlık alanında mevzuat açısından sık devlet müdahalelerinin yaşanması, sektör kuruluşlarının (kamu ve özel) bu müdahalelerin gerektirdiği değişimlere uyum için zaman ve kaynak harcamaya mecbur kalması ve bu nedenle sağlık turizmi gibi uzun vadeli stratejik yaklaşımlar gerektiren hususlara yeterince odaklanılamaması,

4.Yurtiçinde uluslararası standartları esas alarak akreditasyon yapacak kuruluşların bulunmaması,

5.Sağlık turizmi alanında hizmet standartlarının oluşmaması, kötü örneklerin yaşanma ihtimali ve yol açabileceği olumsuz ulusal imaj.

GZFT Analizi Sonucu

İçsel güçlü ve zayıf yanlara ve dışsal fırsat ve tehditlere ilişkin yapılan tespitler bir bütün olarak değerlendirildiğinde Türkiye'nin henüz sağlık turizminde "giriş evresindeki" bir

aktörün özelliklerini sergilediği ileri sürülebilir. Sektörde büyük bir pazar payı elde etmek ve lider olabilmek için bir yandan güçlü yanlarını geliştirici ve zayıf yanlarını telafi edici, diğer yandan fırsatlardan yararlanıcı ve tehditleri bertaraf edici vizyon, hedef, yaklaşım ve projeler geliştirerek uygulamaya geçirmesi gerekmektedir⁸⁹.

⁸⁹Türkiye Medikal Turizmi Değerlendirme Raporu, 2012, s:60

5. ÖNERİLER

Yukarıdaki başlıklarda ayrıntıları ile belirtildiği üzere Türkiye dünya genelinde bakıldığı zaman sağlık turizmi ve özellikle medikal turizmde henüz gelişme aşamasındadır. Ancak iyi bir gelişme potansiyeline sahip olduğu da söylenebilir. Bu turizm türünün geliştirilmesi için aşağıda belirtilen önlem ve uygulamalar yararlı olacaktır;

* Sağlık turizminde satış ve pazarlamanın yolu yurt dışındaki geniş katımlı turizm ve sağlık ile ilgili fuarlardan geçmektedir. Bu fuarlara etkin bir şekilde katılmak gereklidir. Yine bakanlıklar öncülüğünde yüksek bir bütçeyle tanıtımlara önem verilmeli ve her organizasyonda etkin roller alınmalıdır.

* Öncelikle yakın ülkeler olmak üzere, gelişmiş batı ülkelerinin sağlık ve sigorta sistemleri, tanı ve tedavi fiyatları, teknolojileri araştırılmalı medikal turizm için hedef ülkeler ve pazarlar seçilmelidir. Doğu Avrupa ve Ortadoğu'daki ülkeler incelendiğinde Türkiye; gerek insan gücü, gerekse altyapı ve donanım olarak pek çok ülkenin önündedir. Batı ülkelerine kıyasla da maddi açıdan kaliteden ödün verilmeden uygun hizmet sunulması bir artıdır. Bu bilgiler ışığında sağlık sektörünün global bazda değerlendirilmesi yapıp uygun pazarlar belirlenmesi ve bu pazarlara yönelik hamleler yapılması gereklidir.

* Diğer ülkelerde olduğu gibi tanıtım materyallerinde ve ürün paketinde konvansiyonel (geleneksel) turizm olanakları, turlar, termal turizm olanakları ve medikal turizm birlikte sunulmalıdır. Türkiye'nin özellikle bu başlıkta çok önemli bir potansiyeli vardır. Yıllardır dünyanın gözde tatil merkezlerinden olan Türkiye'de doğal kaynaklar, tarihi eserler gibi pek çok cazibe merkezi bulunmaktadır. Sağlık turizmindeki paket programlara yakın bölgelere geziler, seyahat amaçlı turlar gibi ek seçeneklerin eklenmesi; tercih yapılırken yabancı turistler ve hastalar için önemli bir sebep haline gelebilir. Özellikle batılı ülkelerdeki yaşlanan nüfusun rehabilitasyon ihtiyaçları, sıcak iklimli ülkelerde uzun süre kalmak istemeleri gibi etmenler bu konuya daha çok eğilinilmesinin gerekliliğini göstermektedir. Sağlık turizmi paketlerine seyahat seçeneklerinin de eklenmesiyle turizm gelirlerinde de artış gözlenecektir.

* Medikal Turizme hitap eden hastanelerde konuya ilişkin uzmanlar tarafından eğitim çalışmaları yapılmalı, işletmeler kadrolarında konunun uzmanlarını bulundurmalıdır. Sağlık gibi insanların her şeyden önemli tuttuğu bir konuda kurumuna güvenmesi çok önemlidir. Sağlık hizmeti aldığı süre boyunca ve sonrasında profesyonel ve kurumsal bir sağlık

işletmesinde hizmet alan hasta hem kendini daha güvende hissedecek, hem de memnuniyet katsayısı artacaktır.

* Özellikle yabancı dil bilen ve sağlık turizm eğitimi olan elemanlara ihtiyaç vardır. Turizm konusunda yılların verdiği tecrübeyle pek çok yetişmiş elemanı bulunan ülkemizde konunun uzmanları ve yurtdışı tecrübesi bulunan kişiler tarafından verilecek oryantasyon eğitimlerinden sonra bu açığın kapanacağını söyleyebiliriz.

*Medikal turizmin gelişmesinde ve organize edilmesinde batı ülkelerindeki sigorta kuruluşlarının önemli bir rolü vardır. Ülkemizdeki sağlık kuruluşları ABD ve Avrupa'daki sigorta şirketleri ile yapacakları oldukları anlaşmalar çerçevesinde bu hizmetleri daha geniş bir pazara hitap ederek yerine getirebilirler. Bu alanda ilerleme kaydedebilmemiz için güçlü bir ekonomi ve bankacılık sistemine ek olarak uluslar arası kuruluşlarla eşgüdüm halinde çalışılabilecek bir ortamın sağlanması gerekmektedir. Yurtdışında söz sahibi olan sigorta kuruluşları ile anlaşmalı olan sağlık kurumlarımızın sayısını artırmamız yabancı turistler üzerinde de güven oluşturmamıza yardımcı olacaktır.

* Sağlık turizmi yapan kurum ve kuruluşların belirlenmesi ve belgelendirilmesi sağlanmalıdır. Uluslar arası akreditasyon kuruluşlarından onay almış hastane sayısını arttırmamız ve daha da önemlisi yerel kalite standartlarımızı belirlememiz gerekmektedir. Ulusal ve tarafsız bir akreditasyon kuruluşu tarafından düzenli olarak bütün sağlık kurumlarımızın denetimden geçirilmesi; hastanelerin altyapısından personelin tutumuna kadar pek çok alanda pozitif gelişmelere ön ayak olacaktır.

* Medikal turizm araçlarının seyahat düzenlemeleri hastanın evden çıkışından tekrar evine dönüşüne kadar geçen tüm süreçleri kapsamalıdır. Yurtdışı turizm acentaları ile paket programlar planlanırken hastanın tedavi sürecinin güvenli bir şekilde tamamlanması ve ulaşımının aksama olmadan gerçekleşmesi için gereken tüm planlamalar yapılmalıdır. Tedaviye ek olarak seyahat ve gezi amaçlı düzenlenecek paketler de tüm plan önceden çizilmeli ve herhangi bir problem yaşanmaması için gereken önlemler alınmalıdır.

Yukarıdaki koşullar sağlanabildiği takdirde Türkiye en popüler sağlık turizmi merkezlerinden biri olabilir ve sağlık turizminden yılda hedeflediği 15 Milyar Dolar geliri elde edebilir.

6. SONUÇ

Türkiye, sağlık turizmi sektöründe henüz başlangıç aşamasındadır. Türkiye’de son yıllarda sağlık turizmine yönelik yeni adımlar atılmakta ve yeni yatırımlar yapılmaktadır. Nitelikli insan gücü ve kaliteli hizmete önem verilmektedir. Etik değerler çerçevesinde, kaliteli ve Avrupa ülkelerine göre nisbeten uygun fiyatlı sağlık hizmeti sunulmaktadır. Türkiye sahip olduğu konum ve çok çeşitli turizm olanakları sayesinde de diğer ülkelere göre avantajlı konumdadır. Küreselleşmenin etkisiyle ülkemize ulaşılabilirlik artmış; internet üzerinden sosyal iletişim araçları ve tanıtım siteleri sayesinde çeşitli turizm seçeneklerinin dünyaya anlatılması ve tanıtılması kolaylaşmıştır. Elindeki insan gücü ve altyapıyı doğru kullandığı takdirde, coğrafi konumu da göz önüne alındığında, Türkiye sağlık turizminin önemli aktörlerinden biri olmaya adaydır. Son yıllarda estetik operasyonlarda ve organ nakillerinde ulusal ve uluslararası medyada öne çıkan ülkemiz, tanıtım yönündeki yatırımlara daha çok önem vermelidir. Çeşitli turizm seçenekleri ile birçok farklı turizm tipine elverişli olan Türkiye’nin, sağlık sektörünü de bu turizm dallarına entegre ederek, yeni gelişmekte olan ve önemi artan sektörde önemli bir rol alması gerekmektedir.

Türkiye’nin sağlık turizmi sektöründe yeni bir aktör olmasına karşın; turizm alanında uzun yılların verdiği bir tecrübeye sahip olması önemli bir avantajdır. Mevcut altyapısı, yetişmiş eleman gücü ve tecrübesi göz önüne alındığında uygun bir planlama ve personel eğitimi sürecinden sonra ülkemizin zayıflıkları hızla giderilecektir.

Türkiye’nin sağlık turizmi sektöründeki avantajları:

- Hastanelerin altyapıları ve donanımlarının yüksek kalitesi,
- Hekimlerin ve hizmet sunucularının eğitim ve deneyim düzeyinin batı ülkeleri standartlarında olması,
- Diğer ülkelere göre sunduğu fiyat avantajları,
- Özellikle bulunduğu coğrafi konum ve geleneksel turizm çekicilikleri (doğal ve tarihi)ve uzun süre seyahat engeli yaratmayan iklim koşulları,
- Yüksek standartlara ulaşan turizm tesisleri ve iyi yetişmiş yabancı dil bilen personel,
- Medikal ve sağlık turizminin diğer turizm türleri ile bütünleşebilmesi ve ortak tur programı yapabilme olanakları,

şeklinde sıralanabilir.

- Ülkemizin sağlık turizmi sektöründeki dezavantajlarını da aşağıdaki maddeler altında toplayabiliriz:
Medikal turizm kavramının Türkiye için henüz yeni olması ve bu nedenle tam anlamı ile organize olunamaması,
- Sağlık kuruluşlarında medikal turizm ile ilgili yetişmiş uzman sayısının henüz yeterli sayıda olmaması,
- Konuya ilişkin aracı kuruluşların (seyahat aracısı işletmeler) henüz bu alana yeteri kadar girmemiş olması ve bu konuda yurt dışında tanıtım-pazarlama çalışmalarının yetersizliği,
- Hastanelerimizin web sayfalarındaki yetersizlikler.Bu durum aynı zamanda tanım,reklam ve pazarlama alanında da önemli eksiklikler olduğunun da bir göstergesidir,
- Sağlık kuruluşlarının genelde büyük kentlerde yoğunlaşması nedeniyle medikal turizmle klasik turizm bölgelerinin entegre olarak sinerji yaratmaması.

İletişim alanındaki gelişmelere paralel olarak dünyadaki gelişmeleri takip etmek çok kolay ve hızlı hale gelmiştir. Tıp alanı gelişmeye çok açık olan ve her gün yeniliklerin olduğu bir bilim dalı olduğu için güncel kalmak ve yeniliklere ayak uydurmak; bu alanda söz sahibi olmak için olmazsa olmaz bir gerekliliktir. Ülkemizdeki sağlık kuruluşları ve sağlık personelinin dünyaya ayak uyduran ve gelişmeleri takip eden konuma getirilmesi için uygun şartların oluşturulması gerekmektedir. Sağlık personelinin yabancı dil eğitimlerine ağırlık verilmeli; değişim programları veya burs olanakları ile yurtdışında eğitim almaları sağlanmalıdır.

Ülkemizin saydığımız avantajlarını değerlendirebilmesi ve kendini sağlık turizmi sektöründe uluslar arası alanda kabul ettirebilmesi için bir diğer önemli unsur da tanıtım unsurudur. Medya araçlarının etkili kullanımı, Türkiye'nin reklamının dünya çapında medya kuruluşlarında yayınlanması, alanında öncü kuruluşlarla sponsorluk anlaşmaları yapılması ve sağlık sektörü alanındaki fuarlara ve organizasyonlara profesyonel şekilde ve eksiksiz katılım sağlanması şarttır.

Türkiye alt yapısı, coğrafi konumu, doğal güzellikleri ve insan gücü ile sağlık sektöründe dünya çapında bir merkez konumuna gelmek için pek çok avantaja sahiptir. Ülke olarak yapmamız gereken, bu gelişen sektöre önem vermek ve eksikliklerimizi hızla kapatmak olmalıdır.

7. KAYNAKÇA

1. Akat, Ömer, Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği, Motif Matbaa, 3. bs. Bursa: 2000.)
2. Avşaroğlu, M. Türkiye Kaplıca ve İçmeler Klavuzu, Ankara, 1968, s.10
3. Aktan, Coşkun Can , A. Kadir Işık, “Sağlık Hizmetlerinin Finansmanı ve Alternatif Önlemler” s. 22.,
4. Bahar,M.(2008) ”Türkiye’de Sağlık Turizmi Bilinci Artıyor” Sağlık Turizmi Bülteni, Ekim-Kasım 2008, Sayı :5,s.26
5. Bozkurt,H.(2008) ”Sağlık Kriz Dinlemiyor” Sağlık Turizmi Bülteni,Kasım-Aralık 2008.Sayı:6,s.22
6. Çetinkaya,T.,Sağlık Turizmi Açısından Bursa İlinin Pazarlanabilirliği Konusunda Sağlık Çalışanlarının Görüşlerinin Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi,Sakarya ,2010, s.28
7. Çevirme,Filiz. (2008) ”Global Ekonomik Kriz Sağlık Turizmini Artırıyor” Sağlık Turizmi Bülteni, Kasım-Aralık 2008. Sayı :6s.10
8. Dinçer, Mithat Zeki, Turizm Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisinde Turizm, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993: s5.
9. Gümüş, S., Polat N., Sağlık Turizminde Pazarlama Değişkenine Bir Bakış ve İstanbul Örneği,Hiperlink Yayınları, İstanbul,2012,s.112.
10. Güvenç, C. Türkiye'deki Termal Turizm Tesislerinin Planlama ve Tasarım İlkelerine İlişkin Bir Model Önerisi, Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s.4
11. Kahraman, N Türkiye’de Sağlık Turizmi, Ankara, 1978, s.5
12. Kiremit, A. Ş., Turizmin Gelişiminde Bir Alternatif Olarak Medikal Turizm: Bir Sağlık Kuruluşunda Araştırma, Yüksek Lisans Tezi Ankara, 2008, s.4
13. Koyunoğlu, S. Turist Sağlığı,Turist Sigortası ve Tüketicinin Korunması,DetayYayıncılık,Ankara, 2003 s.3.
14. Kozak, N., Kozak, M. Kozak, M., Genel Turizm İlkeler Kavramlar, Detay Yayıncılık, Ankara, 2012 , s.3
15. Lancaster J., Surgeries, sidetripsformedtourists. S. A1. Washington Post, 21 Ekim 2004r.
16. MacReady N. Developing countries court medical tourists. Lancet.2007;369:1849-1850.r

17. Mattoo A, Rathindran R. How health insurance inhibits trade in health care. Health Affairs. 2006; 25:358-368 PubMed
18. Memiş, Emel (2009), "Kaplıca Turizminde Yiyecek İçecek Hizmetleri" Sağlık Turizmi Bülteni, 2009 Mayıs-Haziran Sayı:9, s.14
19. Moody, Michael J. (2008) "Medikal Turizm" Sağlık Turizmi Bülteni, Eylül-Ekim 2008, Sayı:5, s.17
- 20.
21. Özdemir, M. Turizmin Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkileri, Ankara, 1992: s19.
22. Özer, N. "Kaplıca Hekimliğinin Çağdaş Gelişimi", Anatolia Dergisi, S. 3, Ankara, 1991, s.38
23. Özşarı, Haluk. (2009), "Medikal Turizmde Akredite Olan Kuruluşlar" Türkiye Sağlık Turizmi Rehberi 2009, s.27
24. Rıza, R. Şifalı Su Kullanma, İlimi Balneoloji ve Şifalı Kaynaklarımız, İstanbul, 1972, s.42
25. Sezgin, M. Genel Turizm (Turistik Kavramlar-Ekonomi-Pazarlama-Turizm Mevzuatı) Ankara, 1995: s3
26. Tengilimoğlu, D., Sevin, D., Ak, B. "Türkiye'de Sağlık Turizminin Geliştirilmesi",
27. Tengilimoğlu, D. Sağlık Turizmi 2013 s.57
28. Tütüncü, Ö., Kiremitçi, İ., Çalışkan, U. Sağlık Turizmi Güvenlik ve Kalite, Anatolia Turizm Araştırma Dergisi, 22.cilt,1.sayı, s.92
29. UnmeshKher, "Outsourcing Your Heart", Time Magazine, 21.05.2006, <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1196429,00.html>
30. Urry, J. Tourist Geographies and Leisure and Travel in Contemporary Societies, Sage Publications, London, 1996, s1.
31. Ülker, İ. "Deniz Termal Uygulamaları: Thalassoterapi" II. Turizm Şurası Bildirileri, 1.Cilt TC. Turizm Bakanlığı, 12-14 Nisan 2002, Ankara: 37
32. Van Dusen A. Outsourcing your health. Forbes Web Site. 22 Mayıs 2007
33. Yağcı, Ö. Turizm Ekonomisi, Detay Yayıncılık, Ankara, 2003
34. Yalçın, P. Türkiye'de Sağlık Turizminde Alt Yapı Oluşturma Gereği Sağlık Kurumlarına Yönelik Bir Araştırma, Ankara, Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.36-37.
35. Yılmaz, C. Sağlık Bakanlığı, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Medikal Turizm Araştırması 2011, AG Design, Ankara, s.37.

36. T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı, “Turizm Çeşitleri - Sağlık Turizmi Genel Tanım”,
<http://www.kultur.gov.tr/>
37. T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı, “Sağlık Turizmi Organizasyonu Nasıl Olmalıdır?”
<http://www.kultur.gov.tr/>.
38. Sağlık Turizmi Rehberi, 2009;s 22.
39. <http://pandardis.com.tr/saglik-turizmi.asp>
40. <http://www.ozelhastaneler.org.tr/images/Documents/pdf Haziran 2011>
41. Türkiye’de Sağlık Turizmi ve Ortadoğu’daki Önemi” Sağlık Turizm Dergisi Eylül-
Ekim 2008, sayı5, s.6
42. Journal of Yasar University, 2009, s:2272.
43. Türkiye Medikal Turizmi Değerlendirme Raporu, 2012, s:29
44. T.C. Çubuk Kaymakamlığı, Türkiye’de Medikal Turizm Hizmetleri,
Http://cubukalternatifurizm.com/Turkiyede_Medikal_Turizm_Hizmetleri.html
45. Sağlık Turizmi Bùltesi, Mayıs 2010
46. http://www.sabem.saglik.gov.tr/akademik_metinler/linkdetail.aspx?id=3139
47. An-Deva Sağlık Grubu, 2004:16
48. Sağlık Bakanlığı, Sağlık Turizmi El Kitabı, Ankara, 2012, s. 118
49. Termal Turizm, <http://www.saglikturizmi.gov.tr/175-termal-turizm.html>
50. Sağlık Turizmi Rehberi, 2009 s:90
51. mevzuat.dpt.gov.tr
52. <http://www.kaplicalar.org>
53. www.turkiyeturizm.com
54. Sağlık Turizm Daire Başkanlığı, <http://www.saglikturizmi.gov.tr/170-saglik-turizminin-bir-turevi-olarak-ileri-yas-ve-yasli-turizmi.html>
55. <http://www.saglik.gov.tr/saglikturizmi/belge/1-10517/ileri-yas-ve-engelli-turizmi-subesi.html>
56. www.tsd.org.tr
57. Beat waiting lists with overseas operations. Daily Express (UK) July 3, 2005
58. Türkiye Medikal Turizmi Değerlendirme Raporu, 2012, s:60